

Հանրային Ը. ազգայնագրական թանգարանի ԹԳՆ

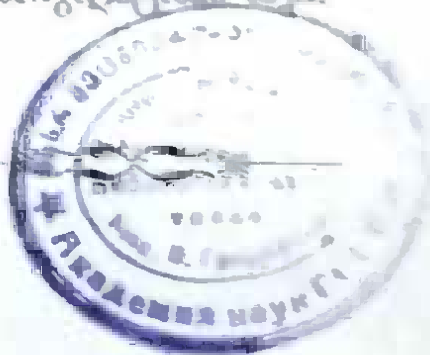
ԵՍՏՅԻՎԵՑՈՒՆ ԾԿԺՅՈՒ

ԹՈՒՄՅՈՒՆՈՒ

ԳՐԱԳՅՈՒՆ

Ը. ժողովրդագրական թանգարան

38816

ՎԵՐԱԼՅՈՒՄ

Հանրային Ը. ազգայնագրական թանգարան

1896

Доз. Цензурою Тифлисъ, 2 Декабря 1895 года.

საბერძნეთის ბრძენი დიოგენი

I

სოკრატის მოწაფენი.

ბერძნების მასწავლებელი სოკრატი გარდაიცვალა ქალაქ ათინაში. თანახმად მსაჯულთა დადგინებისა მან მამაცურად და მშვიდად დალია თასით საწამლავი. ეს იყო ოთხასი წლის წინად ქრისტეს დაბადებამდის. დამსჯელნი სოკრატის ფიქრობდნენ, რაკი სოკრატს მოვკლავთ, გაგვი ადვილდება, ცხოვრება ვინაიდგან, სხვა აღარავინ გამოჩნდება ჩვენი სინდისის მღვიძებელი და თავისუფლად შეგვეძლება უწინდებურად ვიფართაშოთ ცოდვების შორევეში. მაგრამ სოკრატის მიერ თქმულნი სიტყვანი არ გაჰქრენ უნაყოფოდ. სოკრატის სწავლა მოძღვრობა ბევრმა შეიგნო და შეითვისა. აი ჩას ასწავლიდა სოკრატი: ადამიანი იტანჯება თავის გაუფებრობით, იტანჯება იმიტომ, რომ ყურს არ უგდებ სინდისის მხილებას. ეს ხმა სინდისისა ადამიანშივეა და მარად მზად აწის უშველოს მას. მხოლოდ მკრტო იმას შეუძლია ბედნიერი იყოს, ვინც უჯერის და ემორჩილება სინდისის მხილე-

ბას. სინდისი ამხელს კაცს, რომ ის ვალდებუ-
ლია იცხოვროს არა თავის ნდომათათვის, არა-
მედ იმისთვის, რომ სხვებს უშველოს, გარნა ადა-
მიანს ხელს უშლიან იმისი ბიწიერნი ვნებათ-
ღელვანი, რომელთაც ის ვალდებულია შედ-
გრად ებრძოდეს. მხოლოდ მარტო იმა გზით
შეიძლება კაცმა მიაღწიოს უმაღლეს სიკეთეს
და ბედნიერებას. ამის მისაღწევათ ბევრი ცოდნა
არცაა საჭირო, მითუმეტეს, რომ ბევრის ცოდ-
ნა ჩვენ არც კი შეგვიძლია. გარდა ამისა კა-
ცის ბედნიერება რომ ბევრის ცოდნაზე იყოს
დამყარებული, მაშინ ვინ უნდა გახდეს ბედნიერი?
მხოლოდ ის, ვისაც ბევრი ფული აქვს, ვისაც
შეუძლია შეისწავლოს მეცნიერება, დაიგირაოს
მასწავლებლები და იაროს მაღალ სასწავლებ-
ლებში, მაგრამ ამ ნაირი მდიდარნი და მოცლი-
ლნი ცოტანი არიან და მათ შორისაც ძლიერ
ცოტანი მოიპოვებიან ბედნიერნი.

უმთავრესი სწავლა მასში მდგომარეობს, რომ
გავიცნათ თავისი თავი. ამისთვის არაფითარი ნივ-
თიერი ზარჯი საჭირო არ არის; საჭიროა მხო-
ლოდ ყურის დაგდება სინდისის შინაგან მხი-
ლებისა, რომელიც ეუბნება კაცს, თუ რო-
გორ უნდა ცხოვრობდეს ის, როგორ უნდა
ექცეოდეს სხვათა და რასშია მისი ბედნიერება.

პგრე ასწავლიდა სოკრატი და მრავალნი მოწაფენი მიიზიდა. მოწაფეებს უყვარდათ სოკრატი, როგორც მამა და მწარედ სტირდნენ, როცა ის კვდებოდა. სოკრატი კი სიკვდილის ქამს არიგებდა მათ, რომ არ ემწუხრნათ, ვინაიდან კარგათ იცოდა, რომ იმ საწამლავს, რომელსაც ის მიიღებდა, არ შეეძლო მასთან ერთად მოეკლა და გაეჭრო ის ჭეშმარიტება, რომელიც მან შეიგნო და ადამიანთ გარდასცა.

სოკრატი ასწავლიდა უბრალოდ, ნათლად და ყველა მასთან მოსაუბრეს ბრძნულ რჩევას აძლევდა, მაგრამ სოკრატის სიტყვათაგან მოწაფენი იმახსოვებდნენ მხოლოდ მას, რაც თვითოეულ მათგანისთვის უფრო გამოსადევი იყო, რაც უფრო უახლოვდებოდა მათ საკუთარ ცხოვრებას, მთელი სოკრატის სწავლა-მოდღვრებისაგან თვითოეული მოწაფე ბეჯითად იმახსოვებდა მხოლოდ მას, რაზედაც თვითონ უფრო ჩაფიქრებულიყო; და ფიქრობდა, რომ მასწავლებელი მხოლოდ ამაზედ ესაუბრება მას, ამის გამო თავის მასწავლებლის მოძღვრების სხვა-და-სხვა მხარეებს კი ივიწყებდა. ამიტომაც როდესაც მოწაფენი ერთად შეგროვდებოდნენ, თუ მათ შორის სოკრატი არ იქნებოდა, კამათობდნენ მასზედ, რომელ იმათგანს უკეთ ეს-

მის სოკრათი და იმისი სწავლა.

სანამ სოკრათი ცოცხალი იყო, მოწაფეებს აკავშირებდა ურთიერთშორის საერთო სიყვარული მისდამი, მაგრამ იმის სიკვდილის შემდეგ მათ შორის ჩამოვარდა განხეთქილება და მტრობა, განსაკუთრებით მათ შორის, რომელთაც, სოკრათი პირადათ არც ენახა და არც ესმინა მისი საუბარი, არამედ იმისი სწავლა-მოძღვრება გაეგო სხვა პირთაგან. თვითოეული მათგანი თავისებურად ასწავლიდა და არწმუნებდა, ვითომ სოკრათიც ამასვე ამბობდაო. აქედან გამომდინარე, ვითომ სოკრათი ხან ერთს ამბობდა და ხან მეორეს, ერთი მეორის წინააღმდეგს. ამის გამო კამათობდნენ და მტრობდნენ სოკრათის მოძღვრების სხვა-და-სხვა მიმდევარნი.

ღიღი ხნის შემდეგ ადამიანნი მიხვდნენ, რომ სოკრატს არ შეეძლო ესწავლებინა ის, რის გამოც აგრე კამათობდნენ და მტრობდნენ ისინი.

მაშინ მათ დაიწყეს სოკრათის სწავლა-მოძღვრების საფუძვლიანად გამოკვლევა და მართლაც გონივრულად და რიგიანად შეიგნეს იმისი მოძღვრება.

როცა სოკრათი გარდაიცვალა, მაშინ კი მის მოწაფეთა შორის აგეთი ერთობა როდღი იყო.

მრთმა იმის მოწაფეთაგანმა, პლატონმა, რომელიც იყო მდიდარი და გამოჩენილი შთამომავლობით, და რომელსაც სოკრატი მეტად უყვარდა, კარგათ გაიგო ერთი ნაწილი სოკრატის სწავლისა და კიდევაც ჩასწერა იგი. სოკრატის სწავლა-მოდღვრებისაგან მას ყველაზედ უფრო მოსწონდა სიტყვანი სოკრატისა მასზედ, რომ ცხოვრება საჭიროა საზოგადო სიკეთისათვის, ე. ი. კაცი უნდა ცხოვრებდეს ისეთე, რომ თავისი ცხოვრებით რაც შეიძლება მეტი სიკეთე მოუტანოს ხალხს. პლატონმა დაიწყო სჯამასზედ, თუ რა არის ეს საზოგადო სიკეთე, საიდან წარმოსდგა ისა, ვინ გააჩინა ისა, საიდან წარმოსდგა მთელი ქვეყნიერება და სხვა. ის იყო ძლიერ გონიერი და მჭერმეტყველი და ბევრი წიგნები დასწერა. მაგრამ პლატონმა ვერ შეასრულა უპირველესი ანდერძი თავისი მასწავლებლისა. ის ისევ მდიდრად და დიდკაცად დარჩა, და ამიტომ ვერ გახდა ძმად საწყალი მუშა ხალხისა. მდიდარ ბერძენთ უყვარდათ იმისი ყურის გდება, აჩუქეს მას ერთა ნაკვეთი მიწა და აუშენეს ზედ სახლი. იქ დადიოდნენ მრავალნი მდიდარნი და გამოჩენილნი გვარისანი სასწავლად. ღარიბთათვის კი იქ აღგილი არ იყო. ეს სკოლა იწოდებოდა აკადემიად

მეორე მოწაფე სოკრატისა იყო არისტოტი, ესეც მდიდარი და გამაჩინილი გვარისა. მას ბევრჯერ სმენია სოკრატისაგან, რომ ვინც სტკება სხვა-და-სხვა სიამოვნებათა არა ზომიერად, გემრიელად სჭამს და სვამს, მეჯლიშობს, დადის სხვა-და-სხვა თვალის სასეიროებზე, მას ადრე მობეზრდება ყოველივე ესა, და გახდება ყოველად უბედურ კაცად. ამნაირ კაცისათვის ყოველი შრომა სამძიმარია, და თვით სიამენიც კი აღარ ახარებენ, არამედ მას იპყრობს ნალღველი და მოწყენილობა. ის კი, ვინც მთელ თავის სიცოცხლეს ატარებს შრომაში, ცოტაოდენ სიამესაც დიდ სიხარულად სთვლის და ადვილათაც შეუძლია დარდი და ნალღველის თავიდგან მოშორება. არისტოტიმა თავისებურად გაიგო ეს სიტყვები. იმან დაიწყო ცხოვრება თავის სიამოვნებისათვის, მაგრამ ისე, რომ არასოდეს არ გამძღარიყო სიამოვნებითა, არ მობეზრებოდა. ამისთვის ის ცდილობდა ყოველივე სიამოვნებას და დროს გატარებას ზომიერად მისცემოდა.

სხვათრავ, ამბობდა იგი, ცხოვრება ჩირად არა ღირს, თუ არ თავის სიამოვნებისათვისა.

ძიდევ ჰყავდა სოკრატს მოწაფე, სახელდობა ანტისტენი, ის არ იყო დიდი გვარიშვილისა.

დედა იმისი იყო უცხოელი. ბერძნებს ქ. ათინაში ჩვეულებად ჰქონდათ, რომ სამსახურში ადგილს აძლევდნენ მხოლოდ მას, ვისიც მშობელნი ათონის ძირითადნი მცხოვრებნი იყვნენ. ყველა დანარჩენთ შეეძლოთ ის ემოქმედა, ვისაც რა სურდა: ვაჭრობა, ანუ ხელოსნობა; სამართველოში კი არ მიიღებდნენ. ანტისტენს არ შეეძლო ვაჭრობისთვის ხელი მოეკიდა, ვინაიდან თავისი თანხა არ ჰქონდა, სასარგებლო ხელოსნობაც არა იცოდა რა. ამიტომ მას წილად ხვდა პური არსებისა მოეპოვა უბრალო შავი მუშაობითა. იმას ჰქონდა დიდი სურვილი და მისწრაფება სწავლისადმი და თავისუფალ დროს დადიოდა სხვა და სხვა ათონის მასწავლებლებთან. როცა მან სოკრატის სწავლა მოისმინა, ყველა სხვა მასწავლებლები მიატოვა და მას დაუკავშირდა ისე, როგორც შვილი მამას.

ანტისტენი სცხოვრებდა ქ. პირეიაში ათივერსის მანძილზე ათინიდან, და ყოველ დღე დადიოდა სოკრატთან ათინაში, რომ მოესმინა იმისი სწავლა ცხოვრების შესახებ. ანტისტენი სცხოვრებდა დიდ სიღარიბეში, და მისთვის დიანაც ძვირფასი იყო ისა, რომ სოკრატს არა სძულდა ღარიბნი და მონანი, არამედ ასწავლი-

და, რომ გვიყვარდეთ ისინი, და ყველა ადამიანი, როგორც ღარიბთ, ეგრე მდიდართ, ვრაცხდეთ თვის ძმებადავ. სოკრატის სწავლა-მოდღვრებისაგან ანტისტენმა შემდეგი შეიგნო: ყოველი ადამიანი უნდა ცხოვრებდეს ისე, რომ სიღარიბეში და გაჭირვებაშიც ბედნიერად უნდა გრძნობდეს თავს. გაიგო რა ეს ანტისტენმა დაიწყო სწავლება ღარიბთა, მონათა და სხვათა.

სოკრატის-სიკვდილის შემდეგ ანტისტენმა დაიწყო ხალხის სწავლება ერთ თავისუფალ და ღობით შემოზღუდულ ადგილას, სადაც მის სასმენად გროვდებოდნენ ისინი, ვისაც აკადემიაში არა ღებულობდნენ. ეს ადგილი იწოდებოდა ბერძნულად „კინოსარხი“, რაიცა ქართულად ნიშნავს: ადგილი ძაღლებისა.

ანტისტენი ასწავლიდა, რომ ბედნიერება არა მდგომარეობს სიმდიდრეში, არცა გამშვენიერებულ სრა-სასახლეებში, არცა ჭამა-სმაში და არცა მალალ წოდებაში.

ბედნიერება, — ამბობდა ისა, — თვით ადამიანშივეა, მის შინაგან არსებაში. ბედნიერებისთვის და ადამიანის სულის სიმშვიდისათვის საჭიროა სათნოება. ბრძენი ადამიანი მხოლოდ მასში ეძიებს თავის კეთილ მდგომარეობასა, და არა

მიხედავს მას, ამის გამო გაჰკიცხვენ თუ პატავსა სცემენ მას. ის ემსახურება თავისს სინდისს თავის ღმერთს და არა ჰფიქრობს სხვა რაიმე სიკეთეზე. სცხოვრებდე, რაც შეიძლება უბრალოდ და ღარიბულად და თავისი სხეულისთვის ცოტათი უნდა კმაყოფილებდე. მაშინ ცოტათი საჭიროებ სხვათა შემწეობაში და ცოტაოდენ დამოკიდებული ხარ მათგან. ადამიანი, რომელიც აგრე სცხოვრებს, არა საჭიროებს მფარველობასა ძლიერთა ამა ქვეყნისა, არცა სიმდიდრესა და არცა დიდსა განსწავლასა. მხოლოდ ის იქნება მშვიდი და მხიარული, ვინც შესძლებს დათრგუნოს თავისთავში ყოველივე მედიდურება და ყოველნი ნდომანი. მხოლოდ ამაშიდ მდგომარეობს სიბრძნე ადამიანისა. და რომ ამნაირ ბრძენ ადამიანებად გავხდეთ, საჭიროა ყური უგდოთ სმასა სინდისისა და გონებისსა. ხმა სინდისისა ყოველთვინ ამხელს ადამიანს, როცა ის სწორ გზიდგან უხვევს, მხოლოდ საჭიროა, არ წაუყრუოთ მას. ერთი სიტყვით, ანტისტენი თვის მოწაფეებს არწმუნებდა ბიეტოვებინათ თაყვანის ცემა წარმართთა ღმერთებისა და უქადაგებდა იმ ღმერთზე, რომელიც სცხოვრებს ყველა ადამიანის სულისა და გულში.

აგრე ასწავლიდა ანტისტენი და თავისი ცხოვრებით მაგალითს აჩვენებდა, რა ცოტას საჭიროებს ის ადამიანი, ვასაც სურს გონივრულად იცხოვროს. მას არა ჰქონდა თავისი საკუთარი თავშესაფარი, დადიოდა ის, როგორც ლატაკი, დაგლეჯილ ტანის-სამოსში, ყავარჯნით ხეოში და თოფრით ილლიაში ამოდებული. მას თან დადიოდა ხალხი და მისგან სწავლობდა ნამდვილ ცხოვრებას.

ანტისტენის ერთმოწაფეთაგანი იყო დიოგენი.

II.

დიოგენი ხდება მოწაფედ ანტისტენისა.

შოველ დროს და ყველა ხალხს ჰყოლია ბრძენნი მასწავლებელნი, რომელნიც ასწავლიდნენ მას და უჩვენებდნენ სწორ გზას ცხოვრებისას. ბევრი მათგანის სწავლა-მოდღვრება ჩვენამდისაც მოაჰწია. როდესაც ჩვენ მათ ნაწარმოებს ვკითხულობთ, ხშირად ვივიწყებთ, თუ რა შრომა და რანაირა წვალემა მოუწდათ მათ ჭეშმარიტების შესაგნებად. ჩვენ გვგონია, რომ ის ბრძენი, ვერე დაიბადნენ ბრძნებად, ზოგჯერ

კიდევაც შეგვშურდებათ, რუსთვის ჩვენც ისეთ-
ნივე არ დავიბადენით. უმეტეს ნაწილათ კი
სიყმაწვილე ამნაირ ადამიანებისა და პირველნი
წელნი მათი მოწიფულობისა ყოფილან ძლიერ
ქარიშხლიანნი, არა მსგავსნი მისა, რასაც ისინი
შემდეგში ასწავლიდნენ. რაკი ჩვენ გავიგებთ
ამათ უწინდელ ცხოვრებას, მაშინ ვსცნობთ,
რა მძიმე შრომით გამოთელეს იმათ ქეშმარიტს
გზაზე და იწყეს სვლა მასზედ. აი: რაისთვის
არის საგულისხმიერო ცოდნა მათი ცხოვრები-
სა. როდესაც ჩვენ ვკითხულობთ მათ ცხოვრე-
ბას, შევიგნებთ, რომ ჩვენი ცხოვრება ხდება
კუდათ ანუ კარგათ არა მიტომ, რომ ჩვენ ეგ-
რე ვიბადებით, არამედ მისგან, რაედენათ ჩვე-
ნა გვსურს და ვშრომობთ გავაუმჯობესოთ
თავისი თავი.

დიოგენსაც ასე მოუვიდა.

ის დაიბადა ქ. სინოპში, შავი ზღვის პირ-
ზე, ოთხას თოთხმეტი წლის წინედ ქრისტეს
დაბადებამდის. ეხლა ეს ქალაქი ოსმალთ ეკუ-
თენით, მაშინ კი ბერძნების იყო. მასში ცხოვ-
რებდნენ ბერძენნი, თავის სამშობლოდგან გად-
მოხვეწილნი. სინოპი ეხლა პატარა, ტალახია-
ნი ქალაქია, დიოგენის დროს კი ჰყვაოდა და

დიდი ადებ-მიცემა ჰქონდა. ამ ქალაქში მამა დიოგენისა, იცესი იყო ზარაფი და დიდ ფულს ატრიალებდა; ფულების ახლო ადამიანის გაფუჭება ადვილია, ცდომილება დიდია. ფულით ყოლისფრის ყიდვა შეიძლება. ფული ადამიანს გაიტაცებს და ბევრი ადამიანი იღუპება მისგან იცესიც ძლიერ გაიტაცა ფულებმა და ერთბაშათ გამდიდრების მადა აღუძრა. მან დაიწყო ყალბი ფულების ქრა, მამას შვილიც მიჰყვა და ორთავ იწყეს ყალბი ფულების კეთება. მაგრამ ეს საქმე დიდხანს ვერ აწარმოვეს. ერთხელ მუშა გააჯავრეს, რომელმაც სასამართლოში დაასმინა ისინი. იცესი დაიჭარეს და საპყრობილეში დაამწყვდიეს და იქვე გარდიცვალა, შვილი იმისი კი გაიქცა ქალაქიდგან.

ამ დროს დიოგენი მოწითული იყო. მან დაიწყო სხვა და სხვა ქალაქებში ტანტალი, და ოდნავ კიდევ მუშაობდა აქა-იქ, თავისუფალ დროს ფიქრობდა მასზედ, სცხოვრებს ის, როგორც საჭიროა, თუ არა.

ბევრი ჰაზრი ტრიალებდა მის თავში, გარნა ერთი მეორეში ერეოდა, და მისთვის ძლიერ საძნელო იყო გამოერკვია რაიმე, და თუ ვინ მეს მიმართავდა, არავინ არა შეველოდა. ზოგს მისი არა ესმოდა რა, ზოგნიც დასცინოდნენ,

ზოგთ ებრალებოდა ისა და ამბობდნენ. „მაგისა-
გან სახეირო არა გამოდგება რა, ჭკუა თავიდ
გან გამოსვლიაო“.

ხოლო დიოგენი გრძნობდა, რომ ადამიან-
ნი აგრე მიტომ ამბობენ, რომ თვით არა სც-
ხოვრებენ ისთე, როგორც საჭიროა და არა
იციან, რასში მდგომარეობს სიძართლე.

ამნაირი ჰაზრებით გამსჭვალული დიოგე-
ნი მივირდა ქ. ათინაში. მას დიდიხანია გაგონი-
ლი ჰქონდა, რომ ამ ქალაქში, ცხოვრებდა ბრ-
ძენი სოკრათი, რომელიც ასწავლიდა ხალხს,
როგორ უნდა ცხოვრება. მას ისიც გაგონილი
ჰქონდა, რომ ეს მასწავლებელი, რომელიც
ხალხს მეტად უყვარდა და არ მოსწონდათ მხო-
ლოდ მსაჯულთა და მართველთ, დასჯილ იქმ-
ნა, როგორც დიდი დამნაშავე, ეხლა კი მის
ნაცვლად ხალხს ასწავლიდნენ მოწათენი მისნი.
დიოგენმა დაუწყო ყურის გდება მათ სწავლას
და ყველაზედ მეტად მას მოსწონდა ბრძენი
ანტისტენი.

ამ დროს ანტისტენს მოწათეთა რიცხვი
შეუმცირდა. რასაც ანტისტენი ასწავლიდა, იმი-
სი შესრულება მათ ძნელად ეჩვენათ. ამავე
დროს ანტისტენიც მეტად დანაღვლებული
იყო, სულით და გულით სწუხდა დაკარგვას

თავის საყვარელ მასწავლებელისა, რომელსაც ხალხის მტრობამ და შურმა ბოლო მოუღო,

სწორედ ამ დროს ანტისტენთან მივიდა დიოგენი. აი ესეც, — იფიქრა თავისთვის ანტისტენმა, მოსულა აქა ყური უგდოს მოხუცს მხოლოდ მისთვის რომ არა იცის, სხვა რა აკეთოს. გავაგდებ მაგას აქედგან!

რისთვის მოსულხარ შენ ჩემთანა? სასტიკად ჰკითხა მან დიოგენსა.

მოძღვარ, მე მოვსულვარ თქვენი სწავლის მოსასმენად; მსურს, სწორად ვიცხოვრო.

საჩქაროდ გამეცალე, მე არავინ არა მსურს. თქვენ კეთილ საიმედო ხალხი არა ხართ. თავი დამანებეთ.

მოძღვარ, მე არა წავალ შენგან.

— ღიკარგე! დაუღრიალა ანტისტენმა, და სწვდა მას ჯოხითა.

— რავდენიც გსურს, იმდენი მცემე, მაგრამ იცოდე, რომ ჯერ კიდევ არა გაზრდილა ისეთი მაგარი კეტი, რომელსაც შეეძლოს ჩემი გაძევება შენგან; მცემე, მაგრამ მასწავლე, მტკიცედ უპასუხა დიოგენმა.

— ანტისტენმა ჯოხს ხელი გაუშვა და სახე მისი გაბრწყინდა სიხარულითა.

— ჩემო მეგობარო, — უთხრა მან, — გადამეხვიე

და მაპატიე! ახლა ვხედავ, რომ შენ აიტანე სასტიკი გამოცდა; შენ არა თუ მძლავრი ხარ სხეულითა, არამედ სულითაც. ნუ დამაგდებ მე და მიშველე, ვიწყოთ ერთად სწავლა სიმართლისა და განუმარტოთ იგი ადამიანთა.

და მათ იწყეს ერთად ცხოვრება.

როდესაც დიოგენი ათინაში მივიდა, იმას კიდევ ჰქონდა რამოდენიმე გროში, მაგრამ ცოტაოდენ დაფიქრების შემდეგ ყველა ის გლახაკთ დაურიგა. წინაპირველად მას მონაც ჰყავდა, სახელდობ მანესი. ერთხელ დიოგენმა უამბო მანესის რაც ანტისფენისაგან შეიგნო და არწმუნებდა, ორთავემ ღარიბულად ვიცხოვროთო მაგრამ მონამ არ ისურვა ესა და თავისი ბატონისაგან გაიქცა. ამის შემდეგ დიოგენს შეხვდა ერთი ნაცნობი და უთხრა:

— რატომ არ ეძებ მანესს? განუცხადე უფროსთ და დაგიბრუნებენ მას.

— რისთვის, — უპასუხა დიოგენმა: — თუმც მანესის კი შეუძლია უჩემოდ გაძლება, განა მე კი ვერ გავძლებ უმისოდ? დაე, ისეირნოს თავისუფლად.

დიოგენი მარად იმაზედ ფიქრობდა, თუ როგორ უნდა ეცხოვრა მას, რათა არას დროს

და არავისთვის ცუდი არ ექმნა, — როგორ უნდა შეეცვალა თავისი ცხოვრება სამხიარულოდ და არა სავალალოდ, როგორც აქამდის „თუმც მე კარგად ვიქნები, — ფიქრობდა ისა, — ჩემს გარეშემო მყოფნიც კარგათ იქნებიან“.

ამ დროს ათინელთ წლიური დღეობა და უდგათ. ამ დღეს ათინაში მრავალი ხალხი შეგროვდა; მთელი დღე თავს ირთობდენ სხვა და სხვა თამაშითა, ღამე კი ქეიფობდენ. ამ განცხრომაში დიოგენს არავითარი მონაწილეობა არ მიუღია, საღამო ჟამს ის გამოძღა შვრიის ქაშითა, შემდეგ გაეხვია თავის დიდ წამოსასხამში და ქალაქის მოედანზე ერთ თავისუფალ ადგილას მიწვა. აქედგან ის უცქეროდა ხალხის გროვას, რომელიც განუწყვეტლავ ხმაურობდა და ჩაუფიქრდა თავისს ცხოვრებას.

აი, — ფიქრობდა ისა, — ადამიანნი მხიარულებენ, ერთს დღეს დასტკბენ და გაძღენ თამაშითა, ეხლა კი ტრაქტირებში წავიდ-წამოვიდნენ. იქ ისინი ლაზათიანად გამოძღებიან და დათვრებიან. მე კი რისთვის არ უნდა ვიცხოვრო ისე, როგორც ისინი ცხოვრებენ? რატომ მე განვდევგილვარ მათგან და მსურს სხვაფრივ ცხოვრება?

დიოგენი იქვმა გაიტაცა: სცხოვრებს ის

ისე, როგორც რიგია, თუ არა?

შეცრივ რაღაც ხმაურობა მოესმა, შიხედ-
მოიხედა და თავი დაინახა, რომელმაც თიხის
ჯამთან მიიღბინა დანარჩენ ქაშს ქამა დაუწ-
ყო. დიოგენმა შეხედა თავესა და თავ-მოწონე-
ბით სთქვა თავისთვის: რას ჩაფიქრებულხარ
დიოგენო? აი, ეს თავი კმაყოფილია შენ-
გან მონარჩენ საკმლითა, შენ კი, გონიერი ქმ-
ნიღება, ჰგოდებ მასხედ, რომ გამომძღარი და
გამომთვრალი ვერ განისვენებ რბილ ბალიშე-
ბსა და ფერად-ფერად ხალიჩებზედ! ამნაირი
გონიერი ჰაზრებითა განამტკიცებდა დიოგენი
თავის თავსა, როცა მას იჭვი დაეხადებოდა,
და მალე სრულიად განთავისუფლდა ყოველივე
იჭვიანობისაგან და დარწმუნდა, რომ მისგან
არჩეული გზა ცხოვრების წყაროა.

III

როგორც ცხოვრობდა დიოგენი.

დიოგენმა მალე მუდმივ ბინადრობაზედაც
ხელი აიღო და იქ იძინებდა, სადაც კი დაულამ-
დებოდა. კარგს ამინდში მას გარეთ ეძინა, გაშ-
ლილ ცისაქვეშ.

ამნაირ სახურავს ქვეშ, — ამბობდა ისა, — ყველა ხალვათადაა, ყველასათვის საკმაო ადგილია. ვარსკვლავნიც ღამ-ღამობით კაშკაშობენ და კრთებიან, თითქო ურთიერთშორის საუბრობდენ მის შესახებ რასაც ჩვენს დედა მიწაზედ ხედავენ. უცქერი მათ და მოწყენილობას სრულად არა გრძნობ, თითქო მარტო არც კი იწვევ, არამედ ხალხთან.

პედარში კი დიოგენი ალაცათის კარებს შეეფარებოდა ხალმე. ათინაში სხვა და სხვა ღმერთების სახელობაზე ბევრი ტადარი იყო აგებული. იყო ტადარი იმ ღმერთის სახელობაზე, რომელიც, ხალხის თქმით, ელვა-ქუხილს გზავნიდა ქვეყნად; მეორე-იყო იმ ღმერთის სახელობაზე, რომელსაც ომიანობის დროს ევედრებოდნენ, მესამე, — რომელიც ხალხის თქმით, ვაჭრობაში შველიდა, და კიდევ სხვა ბევრი ტადარი იყო. ტადრების წინ კი აშენებული იყვნენ დიდრონი ალაცათის კარები, რომელთა სახურავნი შემკობილი იყვნენ სახეებითა.

ბერძნებმაც ამა შენობათა ასაგებად არაკითარ შრომას არა ზოგავდნენ, ხუროთ მოძღვრებსაც კი სამზღვარგართიდგან იწვევდნენ. ქალაქები ერთი მეორის წინ თავს მითი იწონებდნენ, თუ რომელ მათგანს უფრო მაღალი და

მშვენიერი ალყათის კარები აქვს. ამის გამო დიოგენი დაცინვით იტყოდა ხოლმე: „ღმერთმა უმზეილოს მაგათ, კარგი სახლები გამიშენესო“. ერთ ტაძართან ალყათის კარებ ქვეშ ერთი ცალიერი ბოჩკა ეგდო. დიოგენმა შეიყვარა ეს ბოჩკა და თავის საკუთრებად რაცხდა. ხშირად ის კიდევაც ჩაძვრებოდა ხოლმე შიგა ღამის გასათევად.

მრთხელ დიოგენი ქალაქს გარედ გავიდა და კზა-გზა წავიდა. წყაროს ახლო უნდა გაეელო. გზაში ბიჭი შეხვდა. ბიჭს წყალი მოსწყურდა; მივიდა წყაროსთან, ამოიღო წყალი ტორით, დალია და წავიდა. დიოგენს კი თავისი სასმისი ჰქონდა. რაკი დაინახა, რომ ბიჭს წყლის დასაღევათ სასმისი, არ მოუწდა, მაშინვე თავისი სასმისი უკუ აგდო და შემდეგ ახალი სასმისი აღარ შეუძენია: წყლას სმა ტორით იწყო.

შექამანდისთვის დიოგენს, თიხის ჯამი ჰქონდა. ერთხელ ის ტრაკტირში შევიდა და მოსაჭმელი მოითხოვა. ხედავს ერთი ღარიბი შემოვიდა ტრაკტირში სადილისთვის, — უნდა სახლში წაიღოს, მაგრამ ქურჭელი არა აქვს. დიოგენი უცქერის, აბა რას იზამს ეს ღარიბიო. იმან კი იყიდა პურის ყუა, ამოიღო იქიდგან გული

შეჭამადი ქერქში ჩაასხა და შინ წაიღო დიოგენს ესეც ძლიერ მოეწონა.

დიოგენი ხშირად სამოწყალოთი იკვებებოდა ხოლმე, ზოგჯერ სათევზაოთაც დადიოდა ზღვის პირზე. უწინ ის თევზს ხარშავდა, შემდეგ კი უმი თევზის ქამა დაიწყო, და კიდევაც შეეჩვია. ის სიხარულით ამბობდა: „აი, მე ცეცხლიც აღარ მჭირდება“ ხშირად ის სხვა და სხვა ბალახებს და ფესვებს მიაძღებოდა ხოლმე, მაგრამ ამით მის ჯანმრთელობას არავითარი ზიანი არ ეძლეოდა.

რო უფრო ჯანმრთელი ყოფილიყო სხეულითა, დიოგენი სიცივეს და სიცხეს არ ერიდებოდა. ზამთრობით ის ყინულზე ფეხშიშველად დადიოდა, ზაფხულში კი მზისგან გახურებულ სილაზე ტიტველა ეგდო.

ფეხ-საცმლის ტარებას დიოგენმა სრულიად დაანება თავი. ის ამბობდა, რომ ფეხები არასოდეს პირის სახეზე და თვალებზე უფრო სათუთნი არ უნდა იყვნენ და, თუ სიცივის დროს თვალებს და პირის სახეს არ ვითარავთ და არ გვეშინიან გაციებისა, ფეხებიც ამასვე უნდა შევაჩვიოთო. მთელ მის ტანთ საცმელს შეადგენდა მხოლოდ ერთი განიერი წამოსასხამი. როცა თბილოდა, წამოსასხამს გაშვებულად

ატარებდა, როცა ციოდა, მაშინ კი ორად გა-
კეცილს ხმარობდა ხოლმე.

ძლიერ შორს გაუვარდა ხმა დიოგენს.

მისი მასწავლებელი ანტისფენი, თან და
თან ბერდებოდა და უძღურდებოდა, და ხალ-
ხმა დიოგენთან იწყო სიარული. დიოგენს
მშვენიერი ხმა ჰქონდა. ის ისე გონივრულად,
მჭკრმეტყველურად და სარწმუნოდ ლაპარა-
კობდა, რომ ყველა, ვინც კი ყურს უგდებდა,
უნებლიედ ეთანხმებოდა მას.

ათინის მახლობლად, ზღვაში, იყო კუნ-
ძული—ეგინა. იქ ცხოვრებდა ერთი მდიდარი
კაცი. სახელდობ ონეზიკრიტი. მას ბევრი რამ
გაეგონა დიოგენის ცხოვრების შესახებ და თა-
ვისი უმცროსი ვაჟი ათინაში გაგზავნა იმის გა-
საგებად, თუ რა კაცია ეს დიოგენი.

შვილიც გაემგზავრა. მამა ელოდა, ელო-
და, მაგრამ შვილი არ ბრუნდებოდა. ერთხელ
ათინიდან მივიდნენ მასთან ვაჭრები და უამბეს
„ჩვენ ვნახეთ, შენი ვაჟი რომელიც ისმენდა
დიოგენის სწავლას. როცა ჩვენი ვინაობა
გაიგო, გვთხოვა თქვენთვის გარდმოგვეცა,
რომ ის თქვენთან ველარ დაბრუნდება, რადგა-
ნაც არ შეუძლია მასწავლებლის დატოვება.

მაშინ ონეზიკრიტმა უფროსი ვაჟი გაგზა-

ვნა, — აღარც ის დაბრუნდა. ბოლოს თვითონ გაემგზავრა ათინაში და როცა დიოგენი ნახა და მისი სწავლა-მოძღვრება მოისმინა, — თვითონაც მისი მოწაფე შეიქნა.

დიოგენი ხშირად იტყოდა ხოლმე, რომ ადამიანი უფრო იმისაგამო იტანჯება, რომ ვერ ისრულებს მას, რაცა სურს. მაშასადამე, იმი სათვის, რომ არ იტანჯოს და ბედნიერი იყოს, რაც შეიძლება, ცოტა უნდა ისურვოს, სურვილი კა ადამიანის მფლობელობაშია. როცა ადამიანი თავის ნდომათაგან განთავისუფლდება, მაშინ ის ბედნიერი შეიქნება. მაშინ მას თავის თავზე საზრუნავი ცოტა აქვს და სხვა და სხვა ნდომათა დასაკმაყოფილებლად არა წვალობს, ამიტომაც მეტი დრო აქვს სხვებს უშველოს.

დიოგენი გლახაკთ პატივით ეპყრობოდა, არიგებდა მათ, შეეყვარათ თავისი სიგლახაკე და არ ეძებნათ სიმდიდრე.

— სიღარიბე, — ამბობდა ისა, — თვით მასწავლებელია, თანაშემწეა სიბრძნისა.

ძიღვე, — იტყოდა ისა, — ადამიანმა ცხოვრებისათვის ძალა უნდა მოიკრიბოს როგორც სხეულით, ისე სულით. სხეული იძენს ძალას სამძიმო და ოფელ საღვრელ სამუშაოში სულს

კი აძლიერებს კეთილი საქმეები.

ის ამასაც იტყოდა ხოლმე, რომ საკუთრე ბად არა ფერს არ უნდა ვსთვლიდეთ, გარდა თავისი სხეულისა და სულისა. სხეულითაც უნდა ვსარგებლობდეთ არა მარტო თავისი მუცლისათვის, არამედ სხვათა საბედნიეროდ.

— როდესაც შენ რაიმე საქმეს მოიფიქრებ, — ამბობდა დიოგენი, — უნდა გასაჯო, გონივრულია ის თუ არა, და ამნაირი საქციელისთვის სინდისი დაგსჯის თუ არა. მის შესახებ კი, თუ სხვანი რას იტყვიან, არ უნდა ჰფიქრობდე, მიტომ რომ სოფლის ხმა ისეთივე ცვალებადია, როგორც ღელვა ზღვისა; და თუ მას ყური უგდებ და ისე მოიქეცი, ვერავის ვერ ასიამოვნებ; ვერც თავს და ვერც სხვებს ვერავითარ სარგებლობას ვერ მოუტან.

პირე ასწავლიდა დიოგენი ყველას, ვინც მასთან დადიოდა, და თავისი ცხოვრებით ამტკიცებდა თავისი სიტყვების ჭეშმარიტებას. ბევრი ბერძენი განცვიფრებაში მოჰყავდა დიოგენის სიბრძნეს და ამბობდნენ: „საიდგან გაიგო მან ყოველივე ესა. ეს არ არის შეილი იცესისა, ყალბი ფულების მომჭრელისა, რომელიც სინოპის ციხეში ჩააბრძანეს. თვითონაც როგორც ამბობენ, იმავე საქმეს შეექცეო

და, ამიტომაც გამოაძევეს სამშობლო ქალაქიდან. ეხლა კი მასწავლებლად გამხდარაო“ იყვნენ ისეთი პირნიც, რომელნიც, როცა კი შეხვდებოდნენ მას, პირდაპირ ეუბნებოდნენ:

—მართალია, დიოგენ, რომ უწინ შენ ყალბ ფულებსა სჭრიდი?

ამაზედ დიოგენი უპასუხებდა ხოლმე.

—მართალია, მე წინეთ ცუდათ ვსცხოვრებდი მ.გრამ ეხლა კი გამოვიცვალე, თქვენ კი თავის თავზე დაიხედეთ და იფიქრეთ, როგორნი იყავით წინეთ, და მას შემდეგ რამდენათ გაამოიცვალეთ?

ამ დროს ათინელთ ომი აუტყდათ თავის მეზობელ მაკედონელებთან. ბრძოლა გაიმართა ათინის ახლო, ქალაქ ხირონესთან. ამ ბრძოლაში დიოგენი ტყვედ დაიჭირეს. მტრებმა დაინახეს, რომე კაცი მშვიდად მორჩილად უარდებათ მათ ხელში, იფიქრეს, ჯაშუშიაო, და მიიყვანეს მაკედონელების მეფე ფილიპესთან. ამ დროს ფილიპე მეტად მოწყურებული იყო, ყველა მეზობელი ერი დაეპყრო და თავის სამფლობელოდ გაეხადა.

დიოგენი მიჰკვარეს მეფეს და უთხრეს:

—მს, როგორც ვატყობთ, ჯაშუშია, და უნდა გამოეკითხოთ.

მეფემ ჰკითხა დიოგენს:

— შენ მართლა ჯაშუში ხარ? ეხლა რო გავიშვა, რას მოახსენებ თქვენიანებს?

დიოგენმა უპასუხა:

— მე მათ ვუამბობ შენს გაუმაძღრობას.

მეფე— ფილავეს მოსწრებულნი სიტყვა მეტად უყვარდა. გაიცინა და დიოგენი განათავისუფლა.

IV

დიოგენის მოწად გასუიღვა.

მნეზიკრიტმა, შეიგნო რა დიოგენის სწავლა მართლ-ცხოვრების, შესახებ თავისი ვაჟებით დაბრუნდა სახლში— ეგინის კუნძულზედ, და შეძლებისამებრ ასწავლიდა თავის მეზობლებს სიტყვით თუ საქმით. მხოლოდ თავის საყვარელ უმასწავლებლოთ მალე მოსწყინდა. მი სწყრა მას ჩერილი და ემუდარებოდა მასთან ეგინაში მოსვლასა. ამ დროს ათინაში ომიანობის გამო არეულობა იყო.

დიოგენი გაემგზავრა ეგინაში ხომალდით. ზღვაში საშინელი ქარიშხალი ამოუვარდათ. მესაქემ ვზა დაჰკარგა და ხომალდი ტალღებმა

გაიტაცა. მოგზაურნი შეშინდნენ და არ იცოდნენ რა მოუვიდოდათ: სადმე კლდეს მიახეთქავდა მათ, თუ გაიტაცებდა შუაგულ ზღვაში, ანუ უცხო ქვეყანაში, დასახლებულს უცხო ხალხითა. გათენდა დილა, ამინდი დაწყნარდა, როცა განათლდა, დაინახეს, რომ იმათი ხომალდი კლდოვან ნაპირისაკენ მიკურავს. საჭე და ყოველივე მოსაწყობი იარაღი ხომალდისა მოგლეჯილიყო, ამიტომ მიმოსვლა ხომალდს ვეღარ შეუცვალეს. ისინი მიადგენ პირდაპირ კლდოვან ნაპირს, რომელზედაც ხომალდი გამოირიყა.

საწყალმა მოგზაურებმა, სანამ მოიფიქრებდნენ, თუ რა ექმნათ, როგორ ეშველათ თავისთვის, — შორს დაინახეს მეორე ხომალდი, რომელიც რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, პირდაპირ მათკენ მოდიოდა ძლიერ გაეხარდათ, აფიქრეს — გვეშველაო, მაგრამ შეცდნენ. ეს ხომალდი მეკობრეთა გამოდგა.

იმ დროში ბევრნი იყვნენ მეკობრენი, რომელთაც თავისი ხომალდები ჰყავდათ. მეკობრეთა ხომალდი ნაპირს მიადგა. ჩაუშვეს ლუზა, მოახსნეს იალქნები. ჩვენი მოგზაურნი ხედვენ, რომ იმ ხომალდიდგან გადმოიღეს ნავი და ჩაჯდნენ შიგ შეიარაღებულნი შუბითა, მახვილითა და ფარითა.

— საქმე ცუდათ არის; — სიჭეცეს, — ყველას
ცოცხლად წაგვიყვანენ.

მიცურდა მათთან ნავი მეკობრეთა და და-
უყვირეს:

ჩაგვბარდით!

მეკობრეთ ჩვეულება ჰქონდათ, თუ ვინმე
წინააღმდეგობას გამოიჩინდა, მოჰკლავდნენ და
წყალში გადისერიდნენ; ვინც ნებით ჩაბარდე-
ბოდა, ტყვედ წაიყვანდნენ და მონად გაჰყი-
დდენ.

ლიოგენმა ეს კარგათ იცოდა, ამიტომ
ამხანაგებს ურჩევდა, წინააღმდეგობა არ გაეწიათ
— მს დიდი უბედურება არაა, რომ ტყვედ
წაგვიყვანენ და მონებად გაგვყიდიან. ყველა
ადამიანთან შეიძლება მოთავსება, ისინიც
ხომ ადამიანები იქნებიან. სულს ხომ
ვერ დაგვატყვევებენ, და მხოლოდ სულიერი
თავისუფლება არის ძვირფასი ადამიანისათვის.
თუმცა ეწინააღმდეგეთ, ტყვილა უბრალოთ სის-
ხლს დავღვრით და თავს ვერას ვუშველით.

ისინი, ვინც დაუჯერა ლიოგენს, შემდეგ
მადლობდნენ მას, სხვანი კი, ვინც არ დაუჯე-
რა და იბრძოდეს, მოკლულ იქმნენ. რაც კი
ძვირფასი რამ მოიპოვებოდა ხომალდზე, ავაზა-
კებზე ყველა თავის ხომალდზე გადაიტანეს.

მერმე აუშვეს ხომალდი და წაგიდნენ. ისინი მალე მიადგნენ კრატის კუნძულს, ამ კუნძულზედ მონებით ვაჭრობდნენ.

მეკობრენი მოედანზე დაეწყვენ და საზარდოს დღეს უცდიდნენ. დატყვევებულთ ცუდი დღე დაუდგათ, ისე ცოტას აძლევდნენ საზარდოს, რომ შიმშილით კიდანამ დახოცეს; და იქ რომ დიოგენი არ ყოფილიყო, მართლა და შიმშილით დახოცდნენ საწყლებს. მაგრამ დიოგენი თამამად თხოულობდა თავის ბატონებისაგან უკეთეს საზარდოს.

— უცნაური საქმეა, — ამბობდა ისა: — გოჭებს და ცხვრებს, გასასყიდლათ გამზადებულთ, თქვენ კარგათ ჰკვებავთ, ადამიანს კი, უძვირფასეს ყველა ცხოველებზე, შიმშილითა ჰკლავთ, თუმცა გასასყიდათ კი გსურთ.

მისი სიტყვები გამყიდველებზე მოქმედებდნენ და საზარდოს უმატებდნენ, ის კი თავის მშვიერ ამხანაგებს ურიგებდა და თან ხუმრობით ართობდა.

ბაზრობაც მოაწია. მონების გამყიდველნი მუშტრის მოსაზიდავათ, ჩვეულებისამებრ, იძახდნენ იმ ხელობას, რომელიც თვითოეულ მათ ზონათაგანმა იცოდა.

დიოგენს ჰკითხეს:

— შენ რომელი ხელობა იციო?

— მე შემოძლია ადამიანების მართვა — გამგეობაო, უბასუხა დიოგენმა.

— თავს ესდებ წარსაკვეთად, სიცილით უთხრა გამყიდველმა, რომ ზრავინ არ ისურვებს ბატონის ყიდვასა. აბა რა უნდა დავიძახო მე შენზედ?

— აი რა დავიძახე: ვის გსურს იყიდო თავისი თავის ბატონი, ვის გსურს ბატონი?

ამ დროს დიოგენმა დაინახა, რომ მის ახლო ბაზარში ჩაიარა სუფთად ჩაცმულმა, სათნო სახის მდიდარმა კაცმა.

— აი, იმ კაცს მიმყიდეთ; მე ვხედავ, რომ მას ბატონი სჭირდება. ამ მდიდარს ეწოდებოდა ქსენიადი. დიოგენის სიტყვებს მან ყური მოჰკრა, მოეწონა ეს სიტყვები, მობრუნდა, იყიდა დიოგენი და წაიყვანა თან კორინთში. სადაც ცხოვრებდა თავისი სახლობით.

ბაზარში, დიოგენთან საუბრის დროს, ქსენიადი დარწმუნდა, თუ რა დიდი განძი შეიძინა. როცა სახლში მივიდნენ ქსენიადმა თავის შეილებს დიოგენი აღმზრდელად დაუყენა. შემდეგ ისე შეიყვარა დიოგენი, რომ მთელი ოჯახობა მას ჩააბარა.

დიოგენი ქსენიალის სახლში

დიოგენი მონად გახდა, გარნა სული მისი კი თავისუფალი დარჩა.

ის დაბინავდა ქსენიალის ოჯახში და მისთვის ისეთ საჭირო კაცად შეიქმნა, რომ ქსენიალი უმისოდ არავითარ საქმეს ხელს არა ჰკიდებდა.

როცა ქსენიალს ნაცნობნი ჰკითხავდნენ, კმაყოფილია თუ არა ის ახალ შეძენილი მონითა, ის უპასუხებდა ხოლმე:

— ემადლობ ზენას ამნაირი ბედნიერებისათვის, მას შემდეგ, რაც ჩემს ოჯახში დიოგენი დაბინავდა და იმისი მოვლა იკისრა, ჩემსას სრული მშვიდობა, წესი და რიგი სუფევს.

დიოგენმა შეიყვარა თავისი ბატონი მისი მშვიდი ხასიათის გამო, სოლო უმეტესად შეიყვარა იმისი შვილები. ბავშვებიც ძლიერ შეეთვისენ მას. დიოგენს კარგათ ესმოდა, რომ ბავშვების აღზრდა მეტად ძნელი საქმეა.

— ჩემი საქმე, — იტყოდა ისა, — თითქო მეჭურჭლისას ჰგავს: მე მაქვს მოცემული რბილი

თიხა, შემძლია მისგან ის გავაკეთო, რაცა მსურს; როცა მას გამოსწვავენ, მერმეთ გასწორება გვიან ლაა. მაშინ თუგასწორება დაუწყეთ, ჭურჭელს მხოლოდ გასტეხთ. ბავშებიც აგრეა: სანამ ახალგაზდანი არიან, ყოველივეს მიიღებენ და შეითვისებენ, რაკი წამოიზრდებიან, მხოლოდ იმასვე შეინარჩუნებენ, რაც ბავშობაში მიიღეს; მერმე გასწორება ძნელია.

ღიოგენი ამჩნევდა, რომ ხშირად მშობელნი თავის შვილებს ყმაწვილობაშივე დაუწყებენ ფუჭებას, ამიტომაც წინასწარ აუწყებდა მათ ამასა და ცდილობდა დაეხსნა ყმაწვილი იმ უფსკრულისაგან, საითკენაც მიიზიდავდა მას მაცდურება, ამხანაგების მაგალითი და მშობელთა სისუსტისაგან გააზიზებას.

მართხელ ღიოგენმა ნახა, რომ პატარა ყმაწვილი სასადილოთ მიდიოდა ერთ გარყვნილ ყოფაქცევის კაცთან. ღიოგენი მივიდა ბიჭთან, სტაცა ხელი და ურჩია სახლში დაბრუნება. მიიყვანა მშობლებთან და უთხრა:

— ღაიცვეით ეს ბავში უბედურებისაგან.

მეორე ჯერ ღიოგენი შეხვდა ერთ ჭაბუკს, რომელიც ლხინში მიდიოდა.

— რისთვის მიდიხარ შენ იქ, — უთხრა მან ყმაწვილს: შენ იქ სიბრძნეს დაჰკარგავ.

ჭაბუკმა არ დაუჯერა და მაინც წავიდა. მეორე დღეს ისინი კიდევ შეხვდნენ, და ყმაწვილმა დიოგენს უთხრა:

— აი, მეც დავბრუნდი ღვინიდან, მაგრამ უარესი კი სულაც არ გავმხდარვარ.

— სტყუი, — უპასუხა დიოგენმა, — შენ უსათუოდ დაუძღოური სულითა.

სამაგიეროდ უნდა გენახათ როგორ ხარობდა დიოგენი, როცა ამჩნევდა, ახაოგაზდა ყმაწვილში სინდისს და მის პირის სახეზე დარცხვენის სიწითლეს.

— ეს ფერი სათნოების ნიშანია, — ამბობდა ისა, — ეს ღვთაებრივი მადლია.

დიოგენი ყველაზედ უფრო მეტად იმას მეცადინობდა, რომ მისი პატარა მოწაფენი არ დაჩვეოდნენ ბატონურ და მავნე ჩვეულებებს, მაგალითებრ: გემრიელ სმა-ჭამას, ძვირფას ჩაცმადახურვას და ფუფუნებას. მან კარგათ იცოდა, რომ ყოველივე ეს, ადამიანს აფუჭებს, ამიტომაც ბავშვებს აჩვენდა ფეხ-შიშველა და უქუდოდ სიარულს, ტიტველა მიწაზედ ძილსა და უბრალო ტანთსაცმლის ტარებას. ბავშვებს რომ ფიზიკური ძალაც საკმაოდ მოეკრიბათ, იგი მათ უმართავდა იმისთანა გასართობ სათამაშოებს, რომ ლებშიაც მთელი სხეული მოძრაობაში მოდიოდა.

ლიოგენი თავის პატარა მოწაფეთ მუდამყამს მას აგონებდა, თუ რისთვისაც იყო საჭირო ყოველივე ესა. იგი ასწავლიდა მათ, თავიანთი ოთახი თვითონვე დაესუფთავებინ-დაელაგებინათ და არ ეწვალებინათ მონები რომელთაც იმათს მდიდარ ოჯახში უმისოდაც დიდი ჯაფა აწევთ კისერზედ ბავშვები ყურს უგდებდნენ ლიოგენის სიტყვებს, გარნა უმეტესად განისწავლებოდნენ თვით მასწავლებლის ცხოვრების მაგალითით. ისინი ყოველივეში მასწავლებელს ბაძავდნენ, მით უმეტეს, რომ ლიოგენი თვით ისე სცხოვრებდა, როგორც სხვებს ასწავლიდა ცხოვრებას.

ქსენიადის ვაჟები ისე შეეთვისენ ლიოგენს, რომ სიკვდილამდის მას აღარ მოშორებიან.

აგრე სცხოვრებდა ლიოგენი ქსენიადის ოჯახში და ამაზედ უკეთესს თავისთვის არას ეძიებდა. მისმა მეგობრებმა ადრე შეიტყვეს, თუ სად სცხოვრებდა იგი; მივიდნენ მასთან, რათა მონობისაგან გამოესყიდათ. ლიოგენმა არ ისურვა ესა და დაცინვით უთხრა მათ:

— ფულებს მუქთად რისთვის ხარჯავთ? უმჯობესია გლახაკნი გააძლოთ, მე აქაც კარგათ ვცხოვრობ. მონობისაგან ჩემმა მასწავლებელმა, ანტოსტენმა განმათავისუფლა, და მას

შემდეგ არავის არ შეუძლია დამიმონავოს მე.

ლიოგენის მეგობართ თავისი საყვარელი მასწავლებლის დაშორება არა სურდათ და ზოგნი მათგანი ქსენიადის სახლის ახლო დაბინავდნენ. ლიოგენი ყოველ დღე ესაუბრებოდა მათ. ის დადიოდა ქალაქს გარედ მდებარე უბანში — კრონიონში, რომლის მახლობლადაც მდებარეობდა მშვენიერი ჩრდილოვანი ბაღი. მას მეტად უყვარდა ამ ჩრდილოვან ბაღში ჯდომა. აქ ის შეხაროდა ყოველივე ღვთის ქმნილებას და თან ამბობდა.

— ამაზედ მეტი ადამიანმა რაღა უნდა ისუზრგოს? რა უხვად დააჯილდოვა ის ბუნებამ. სადა ვპოვო მე ლოგენი ამა კორდისა ურბილესი, სადა ვპოვო სინათლე, ამა მზის უკაშკაშესი, სად მოვისმინო გალობა, უმშვენიერესი ამა ბუღბუღლის გალობისა, რომელი სასმელი იქნება უგემრიელესი და უწმინდესი ამა ანკარა წყაროისა? აქ საჭმელიც ბევრია: რავდენინოყიერი მცენარე და ყუათიანი ფესვებია; წავალ, მოვთხრი და ვისადილებ. არც არავინ წამართმევს, და თუ წამართმევს, ხელახლა წავალ და ვიშოვნო.

ამ ბაღში ლიოგენი ებაასებოდა თავის მოწაფეთ; როცა მარტო დარჩებოდა, ფიქრობდა მის შესახებ, თუ როგორ უნდა დაეხსნა თავი ცო-

დვებისაგან და სხვებსაც როგორ მიშველებოდა
ამავე საქმეში.

ზოგჯერ ის თავის ფიქრებს სწერდა კიდეც,
მაგრამ ჩვენამდის იმისმა ნაწერებმა ვერ მოაპ-
წია. მისი ნაწერებისაგან ჩვენ მხოლოდ ის ვი-
ციტ, რაიც გარდმოგვცეს სხვებმა, იმათ წამკით-
ხველებმა. თავის ნაწერებზე ის აგრე სჯიდა.

— მე მსურს ვსწერო! მაგრამ რაზედ დავს-
წერო? მე არა მაქვს არც გასანთლული დაფა, არ-
ცა ტყავი; ბრტყელი ქვა, ანუ ძვალი მაინც
მქონდეს. აბა რა უნდა ვქნა? ყველა ესენი რომ
კიდეც მქონდეს, რითი უნდა ვსწერო ზედა,
არაფითარი საწერი იარაღი მე არა მაქვს. გამი-
გონია, სილაზე წერა შეიძლებაო, მხოლოდ სამ-
წუხარო ისაა, რომ ნაწერი მალე წაიშლება. მე ბევ
ჩი ვიცი იმნაირი მწერლები, რომელთაც მარ-
თლა და სილაზე უნდა სწერონ, რომ ადრე
წაიშალონ იმათი ყოვლად უვარგისი თხზულება-
ნი. ძველათ ხომ ეს ნივთები არა ჰქონიათ. ეხლა
კი ვითომ რისთვის არ შეიძლება უამათობა?
მართალია, ძველათ ცოტას სწერდნენ, სწერდნენ
მხოლოდ იმას, რაც საჭირო და სასარგებლო
იყო; ეხლა კი მხოლოდ იმასა ჰფიქრობენ, რაც
შეიძლება მეტი დასწერონ, თუ გინდ უსარგებ-
ლო და უვარგისიც იყოს. აბა, რა ვქნა, რო

წერა მსურს? ეჰ, რა უხეირო ვარ! ჩემი ოთახის კედლებზე ხომ არა ჰკიდია რა: არც სურათები და არც სხვა რამ სახეები; ავიღებ ნახშირს და კედლებზედ დავიწყებ წერას.

მრთხელ დიოგენთან შედის ქსენიადი და ხედავს, კედლები სულ დაწერილია. იგი მაშინვე წავიდა ქალაქში, მშვენიერად დაკაზმული დაფები იყიდა და დიოგენს აჩუქა. დიოგენმა გამოართვა და უთხრა:

— მადლობელი ვარ, ქსენიადო! თუმცა შენ გსურს, რომ მე ამ დაფებზე ვსწერო, შემოდლია სამსახური გაგიწიო. სჩანს, შენა გსურს ჩემი ნაბოდვარი შეინახო, შენი ნება იყოს. ყურადღებისთვის კი მადლობელი ვარ.

დიოგენმა დაიწყო წერა ძვლის დაფებზე. იმ დროს ქალაქი როდი იყო, სწერდნენ ტყავზე, ფართო ხის ფოთლებზე, მდიდრები კი ძვლის დაფებზე.

VI.

დიოგენის საუბარი მოწაფეებთან მის უმსახვებ თუ რა ცოტაა საჭირო ადამიანისათვის

მოწაფეებთან საუბარს დიოგენი იმათ იწყებდა, რომ

უმტკიცებდა ხოლმე მათ, თუ რა ცოტაა საჭირო ადამიანისათვის, რომ ბედნიერი იყოს. ეს რომ ადამიანებს შეგნებული ჰქონდესთ, ყველა ბედნიერი იქნებოდა, რადგანაც ყველას ეყოფოდა ის, რაც არის და აღარაფერ გაჭირვებაში არ იქნებოდა. ეხლა კი ადამიანნი ისე გასათუთდნენ რომ მხეცებზედაც უბედურნი არიან, თუმცა მხეცებს არც ცეცხლი გააჩნიათ, არც ტანთ საცმელი და არც დამარაგებული საჭმელი აქვთ. მიუხედავათ ამისა ისინი სცხოვრებენ იმდენს, რაფდენიც ბუნებით აქვთ დანიშნული, სიკვდილამდის ჯანმრთელად არიან და ავათმყოფობა მათ შორის იშვიათი მოვლენაა. ადამიანნი კი, თუმცა მეტად სწყურიათ სიცოცხლე და მრავალი საშვალეებანი ხელთ აქვთ, რათა განაგრძონ სიცოცხლე და სიკვდილი დაიშორონ, მაგრამ ხშირად სიბერემდის ვერ ახწევენ და სიცოცხლეშიაც მრავალი სენით იტანჯებიან, არავითარი სამკურნალო ოსტატობა მათ არა შევლისთ. აგრეთვე არა შევლისთ მათ ვედრება ღმერთისადმი, ვინაიდგან ისინი სცხოვრებენ უკრძალველად, ბიწიერად და ბიწიერებაშივე იღუპებიან. რაფდენი ხერხი და სხვა და სხვა ოინი მოიგონა ადამიანმა, რათა უფრო მოხერხებულად იცხოვროს, მაგრამ მაინც არა ეშველა რა,

რადგანაც ცოდნასა და სიბრძნეს ადამიანები ხმარობენ არა სიმართლისა და თავისუფლებისათვის არამედ მისთვის რომ უფრო ცბიერობით მოიპოვონ ტკბილი ცხოვრება. მათ ეშინიათ მძაფრი და ჯაფიანი ცხოვრებისა; მათ ჰგონიათ, რომ თავის თავზე ზრუნავენ, გარნა თავს იღუბავენ კი მეტისმეტი თავის ჯანმრთელობაზე ზრუნვითა.

ამისთანა სიტყვებით დიოგენი აკვირვებდა მდიდართ, ზოგნი გარბოდნენ მისგან, რადგანაც იგი მათ სულელად მიაჩნდათ, ზოგი კი რწმუნდებოდა იმისი სიტყვებით იცვლიდა ცხოვრებას და ბედნიერი ხდებოდა.

მრთხელ დიოგენთან შეგროვდა მრავალი ახალ-გაზდა. დიოგენმა მიმართა მათ შემდეგი სიტყვით.

ჩემთვის მეტად საწყენი იქნებოდა, რომ ერთი მაინც აღმოჩენილიყო იმისთანა ადამიანი, რომელსაც უფრო ნაკლები მოთხოვნილება ჰქონოდა, ვინემ მე. ადამიანი მაშინ სცხოვრებს კარგათ, როცა მას არააქვს არავითარი მოთხოვნილება. რაკი ეს შეუძლებელია, ამიტომ უმჯობესია, რაც შეიძლება ნაკლები მოთხოვნილება იყოს, და ადამიანიც რაც შეიძლება ცოტას უნდა ფიქრობდეს მასზე.

— ძი, მაგრამ ეს ხომ ძნელია, მოძღვარო! უთხრა მას ერთმა ყმაწვილმა.

— მართალს ამბობ, რომ სამძიმოა, განსაკუთრებით იმისთანებისთვის, როგორც ხორცი და ფილმედონია, — სთქვა დიოგენმა და უჩვენა ორ მდიდრულად ჩაცმულ ახალგაზდებზე. — თქვენს გაფუჭებას ხომ დაბადებიდგანვე შეუდგენენ. აბა კარგათ იფიქრეთ: ნუ თუ ძნელი არ არის ცხოვრება იმ სულელისთვის, რომელსაც სურს მაინც და მაინც გამდიდრებული მოკვდეს. მე ვფიქრობ, მისთვის უფრო სამძიმოა ცხოვრება, ვინემ ღარიბისთვის. რამდენი შრომა უნდება მას სიმდიდრის შესაგროვებლად, და კიდევ მეტი — რომ არ გაფლანგოს იგი. აბა რამდენათ უღირს ზოგს, რომ უბრალო მუშისაგან ბატონი გახდეს? სულელნი და უძლურნი ადამიანნი! ადამიანს ხომ უმისოდაც ბევრი სხვა საზრუნავი აქვს, რომელსაც გვერდს ვერ აუვლის, მაგალითებრ; როგორ დაიცვას თავი ბოროტებისაგან, როგორ უშველოს გაჭირვრებულს.

თქვენ კი ბევრ შრომას იმატებთ მხოლოდ მისთვის, რომ შეიძინოთ მეტი საზრუნავი და საწვალელებელი. ყველა წვალემა ადამიანისა წარმოსდგება მისგან, რომ ადამიანთ ბევრა სურთ, ბევრი შეშურთ, ის კი არ იცინა, რომ თვით მათში მოიპოვება ყოველივე ისა, რაც მათთვის

საჭიროა. აბა შემომხედეთ მე! ისეთს ნეტარებაში ვარ, როგორც კი შესაძლოა ადამიანისთვის: მე მჭირდება მხოლოდ ცოტა პური, ანუ ფესვები მისთვის, რომ ვიცოცხლო, და კიდევ ეს მოსასხამი, რომ არ გავიყინო, ანუ კიდევ ბოჩკა, რათა მშრალად დავწვე. ბედნიერი ვარ, რომ ამას მივახწიე!

— ჭეშმარიტად აგრეთ, მოძღვარო, — უთხრა ერთმა ახალგაზდა ყმაწველმა, სახელდობ კრიტესმა, — შენ შეგიძლია იამაყო ამითი და ჩვენც შურით შეგყურებთ გარნა რადენი დაცინვა აიტანე შენ! ძნელია, როცა გარდაწყვეტ რაიმე საქმის გაკეთებას და თან ჰფიქრობ, ამაზედ სხვები რას იტყვიანო.

ღიახ, კრატესო, ეს დიდი შეცდომაა, უფრო თხილდი ამას! უბედური ხარ, თუმც მასზედ ჰფიქრობ, რასა იტყვან შენზედ სხვანი. რომელი თქვენგანიც მოისურვებს დაიმსახუროს დიდება და პატივი ხალხისაგან, ის ბევრ წვალებას მოითმენს. ხალხისაგან დიდებას დიდი მნიშვნელობა არა აქვს, აბა ერთი შეხედვ, ჩვენ ში ვისა სცემენ პატივს და ვის ეთაყვანებიან? მდიდარს. რისთვის? მისთვის რომ ფულები აქვს და არა სათნოებისთვის; დიდკაცს — მისი უპირატესობისთვის, უფრო შიშისაგან, ვინემ სიყ-

ვარულისაგან. ვინმე ლამაზს ეფერებიან იმისი გარეგნობისთვის, და არა მისი ჭკუა გონებისთვის ანუ კეთილი ცხოვრებისთვის. მესაკრავეს ანუ მხატვარს შეასხამენ ქება-დიდებას მხოლოდ მიტომ, რომ ისინი ართობენ უსაქმო ადამიანებს. ბევრ უპატიოსნო ადამიანს აქებენ და ეალერსებიან მხოლოდ მიტომ, რომ სარგებლობენ მათგან იმათი გაქნილობათა. ნათელი ჭკუისთვის, პატიოსნებისთვის და სიყვარულისთვის კი—ნუ მოვლი ხალხისაგან დიდებასა და პატივსა, მისთვის რომ შენი ნათელი ჭკუა გაჰკიცხავს იმათ უსამართლოებას, პატიოსნება შენი ზელს უშლის იმათ ცბიერ განზრახვათა, და სიყვარული შენი ვალად სდებს მათ-შერცხვეთ თავისი გულის-თქმათათვის. გარნა, მიუხედავად ამისა, სცხოვრებდე სათნოებითა, იქნები ბედნიერი და მოიპოვებ მეგობართა. მეგობრებად შენ გეყოლებიან ისინი, რომელნიც კი გაგიცნობენ და შეგიყვარებენ შენ. სხვებისაგან კი შენ გაიგონებ დაცინვასა და განკიცხვასა, მიიღებ ცემასა და შეფურთხებასა. მაგრამ ნუ შეწუხდები ამისთვის, არამედ იმხიარულე, რადგანაც ეს იმისი ნიშანია, რომ შენ ღირსეულად სცხოვრებ.

ასე ასწავლიდა დიოგენი თავის მოწაფეებს

სალამოდის, ბინდისას კი ისინი თავ-თავის სახლში ბრუნდებოდნენ, და ფიქრობდნენ მის შესახებ, რაც მასწავლებლისაგან მოისმინეს.

VII.

დამოკიდებულება დიოგენისა ხალხის მიტყა-მოტყისადმი

ძრატესი, მოწაფე დიოგენისა მართალი იყო, როცა უთხრა მას, რომ ძნელია უბრალო ცხოვრების დაჩვევა, ამას ბევრი დაცივნის და სირცხვილის ატანა მოჰყვებაო. დიოგენსაც წილად ხვდა ყველა ამათი ატანა. ქსენიადს, დიოგენის ბატონს, ძლიერ უყვარდა ისა. ძნელი იყო მისთვის იმ დაცივნისა და ცილის წამების გაგონება, რომლებსაც უხვად უძღვნიდნენ მის მეგობარს. ის მიდიოდა დიოგენთან და გულ-ახსნით შესჩიოდა მის ხალხის უსამართლობას. დიდხანს საუბრობდნენ ისინი ურთიერთშორის.

— რას ამბობენ ჩემზედ? ჰკითხა ერთხელ დიოგენმა ქსენიადს.

— შენზედ ამბობენ, რომ განგებ ისულებლებს თავსო.

— შთხარ მათ, როცა ნახო, უკვასუხა დიო-

გენმა, რომ ისინიც განგებ იგონიერებენ თავსა.

— შენ დაგცინიან კიდევ მიტომ, რომ სასმისი გადააგდე და ტორითა სვამ.

— იმათ ხომ არ იციან, თუ რისთვისაც გადავაგდე სასმისი; შეიძლება მიტომ, რომ ის ძველი იყო და ახლის შეძენა კი საჭირო აღარ იყო, ვინაიდან პატარა ბიჭისაგან ვისწავლე ტორით წყლის სმა. თუნდაც აგრე არ იყოს, რა გამოდის აქედგან? მე ვიცნობ მდიდარს კლეონს. ის ოქროს სტაქნითა სვამს. გარნა მან რომ იცოდეს ანუ მოახერხებდეს ტორით სმას, მაშინ აღარ დასჭირდებოდა მზაკვრობა და სულ მდაბლობა ამა სოფლის მძლავრთ წინაშე, რომ შეინარჩუნოს თავისი სიმდიდრე.

შენზედ კიდევ ამბობენ, რომ შენ ხალხს ესაუბრები მასზედ, რისაც მოსმენა მას არა სურსო.

— ჩემი რა ბრალია, რომ მათ არ უყვართ სიმართლეს ყური დაუგდონ?

— მათ არ მოსწონთ შენი ჩვეულება, ანუ, როგორც ისინი ამბობენ, შენი სულელობა.

— სულელობა! მთელი კორინთი ხომ სავსებით სავსეა მრავალი მანენესულელობითა; რისთვის არ შეუძლიათ მომიტევიონ მე ჩემი ცოტაოდენი სულელობა, რომელიც ჩემთვის სასარ-

გებლოა და სხვათა არა ენებს. ნუ თუ შენა
გსურს, ჩემო კეთილო ქსენიადო, რომ მე არა
მქონდეს ეს სისულელენი? მაშინ ხომ მე შევეს-
წუხდებოდი. დაე, იცინონ ჩემ ჩვეულებებზე,
მხოლოდ ნუ დამირღვევენ მყუდრო ცხოვრებას.
ჩემში რომ არავითარი სასაცილო არა ყოფი-
ლიყო, ისინი ვერ აიტანდნენ ჩემს სიახლოვეს
და ამღვვიდნენ ამა სოფლისა პირისაგან.

— ბიდევ ამბობენ შენზედ, ღიოგენ, რომ შენ
აგრე უცნაურად ცხოვრებ, იცვამ და მოქმედებ
მხოლოდ ამპარტავნობით, რათა განირჩევოდე
სხვა ხალხისაგან.

— ამპარტავნობა რის მაქნისია? მე აგრე
ვიქცევი თანახმად ჩემის რწმენისა; ნუ თუ კო-
რინთელნი ეგრე შორს გამჭვრეტნი არიან, რომ
ჩემი განზრახვაც შეუძლოათ გაითვალისწინონ.
და გაიგონ, თუ რისთვის ვიქცევი მე აგრე და არა
სხვათრივ? თუნდაც ამპარტავნობით იყოს; ისი-
ნიც ხომ არ არიან თავისუფალნი ამ სენისაგან,
მაშასადამე, ჩვენ ამაში სწორნი ვყოფილვართ.
თუნდაც რომ ამპარტავნობის გამო ვსცხოვრებდე
აგრე, ჩემის აზრით, მაინც აგრე სჯობია ცხოვ-
რება, ვინემ მათ ცხოვრებას წაებაძო. უფრო
სასარგებლოა ჩემი უბრალო საქმლით საზრდოობა
ვინემ მსუქან საქმელებითა, რომლებითაც მათი
მზარეულები შეუმჩნევლად წამოავენ მათ.

ჩაცმა დახურვაშიც და სახლის მოწყობილებშიც სჯობია უბრალოთ ვიქცევოდეთ, ვინც მდიდრებს ვბაძავდეთ.

მე ამ ზომიერებას ისე შევეჩვიე, რომ არც კი მამძიმებს, პირ იქით დიდათ მასიამოვნებს; ასე რომ არავითარ განცხრომაში არ გავსცვლი. მას შემდეგ, რაც უბრალოდ და ღარიბულად ვსცხოვრებ, მუდამ ჟამს მხიარული ვარ; სული ჩემი ნათელია, გონება მომქმედი, გული გრძნობიერი და ყოველივე ჩემი ძალა მე მემორჩილება. ბუნების მშვენიერება მარად მახარებს, ამინდის ცვლილებასაც კარგათ შევეჩვიე: შემიძლია ავიტანო სიცხეც და ღივივეც, სიმშლიც და წყურვილიც, ქარიც და თოვლ-ჰყაპიც. აბა, ქსენიადო, თვითონ შენ გასაჯე. ნუ თუ ამპარტავანი ადამიანი იცხოვრებს ისე, როგორც მე ვცხოვრებ?

— შენ მართალი ხარ, დიოგენ, უბასუხა ქსენიადმა. მხოლოდ მე სულ მაზედ ვფიქრობ, აბა რა მოხდება, მართლა რო ყველამ აგრე დაიწყოს ცხოვრება? თვით ბუნება ბევრ სიამოვნებას გვაძლევს, ღესავს და აფარჯიშებს ჩვენს გონებას სხვა და სხვა მანქანების და მორთულობის გამოსაგონად. თუ შენ მართალი ხარ, მაშინ რა მოელის მეცნიერებას და ხელოვნებას? ყოველივე ჩვენთვის არის შექმნილი; ვინ უნდა

ისარგებლოს ყველა ამითი?

— ქსენიალო, თუმცა შენ რასმე მიითვისებ, ეს კიდევ იმას არ ნიშნავს, რომ ის შენთვის იყოს შექმნილი. მე ვიამბობ შენ ერთს იგავს: ერთმა მდიდარმა ნადიმი გამართა და მოიწვია ყველა ქვეყნიდგან მრავალი სტუმრები ყოველი წოდებისა და სქესისა. უხვმა მასპინძელმა სტუმრებს ყოველნაირი საჭმელი მიაწოდა და ამასთანავე თვითოეულს მათგანს იმნაირი საჭმელი მიაართვა, რომელიც მისთვის უფრო სასარგებლო იყო. ყველანი სვამდნენ, სჯამდნენ და მადლობდნენ მასპინძელს. მაგრამ სტუმართ შორის აღმოჩნდა ერთი ვინმე, რომელიც არ კმაყოფილდებოდა მით, რაც წინ იდგა, არამედ შორეულ კერძებსაც სწვდებოდა და თვისკენ ითრევდა. იმას კი აღარ ფიქრობდა, რომ ყველა საჭმელი მართო მისთვის კი არ იყო მომზადებული არც იმას—რომ ზოგნი მათგანი მომზადებულია მხოლოდ სუსტ და „ავათ-მყოფ სტუმრებისთვის. ამნაირად ჩვენმა სტუმარმა გამოსტაცა სხვებს საჭმელი და თვითონ ყლაპა და ყლაპა; დასასრულ ეგრე ლაზათიანად გამოიბეჭა, რომ პირიდან ღებინება დააწყებინა. აბა ამნაირ სტუმარზე მასპინძელი რას იტყვის და როგორ შეექცევა მას?

ლიოგენმა პასუხს აღარ დაუცადა და ისევ განაგრძო:

— მდიდარი და უხვი მასპინძელი გახლავსთ ბუნება; სტუმრები კი-ყველა ადამიანი, მას-ზედ მცხოვრებნი. ღორმუცელა სტუმარი კი გახლავსთ ის მდიდარი, რომელიც თავისთვის სასმელ-საჭმელს სხვა და სხვა ქალაქებიდან ჰკრებავს; თუმცა ჩრდილოეთში სცხოვრებს, მაგრამ სურს მაინც და მაინც სამხრეთის ნაყოფებით იკვებოს, ზამთარშიც საზაფხულო მწვანით პირი იგემოს. დაე, თვითოეული იმით დაკმაყოფილდეს, რაც მის ახლო იმყოფება. იმდენი სჭამოს, რამდენიც საჭიროა იმის სიმშვილის მოსაკლავად, მაშინ ყველა გამძლარი და ჯანმრთელი ავდგებით ბუნების სუფრიდან. აი, ყოველივე, რაც მოხდებოდა, თუ რომ ყველა ჩემს წეს-რიგზე იცხოვრებდა. რა რიგათ მსურს რომ აღრე დადგეს ეს ჟამი.

— არ ვიცი, როდის დადგება ეს დრო, უპასუხა ქსენიადმა, შენ კი ღიოგენ, რაც შეგეძლო ამნაირი დროს დასაახლოვებლად, ყოველივე უკვე შეისრულე.

VIII

ბერიკატი და უმოწყალო მდიდარი.

მრთხელ დიოგენი კორინთიდგან ქალაქს გარედ გავიდა სასეირნოდ. შივიდა, ზღვის პირად და დაინახა, ნაპირზედ ბერი კაცი ზის და გასცქერის შორს ზღვას. თითქო ვისმეს ელოდებოდეს, ლოყებზედ კი ცხარე ცრემლები გადმოსდის. დიოგენს მოხუცი შეეცოდა, მოუჯდა გვერდით და უთხრა

„პაპა, რისთვის სტირი! ზღვისგან ვის ელოდები?

— ოჰ, კეთილო ადამიანო, როგორ არ ვიტრო! მე მყავდა ქალი, ახალგაზრდა, ცამეტი წლისა, ერთად ერთი ნუგეში ჩემი მოხუცებულობისა. ლამაზი იყო, კალმით ნახატი; ისეთი გონიერი და კეთილი იყო, არც კი შეიძლება აგიწერო. ერთხელ ზღვის პირად გამოვიდა სასეირნოდ, კეჩების კრეფა უყვარდა. ამ დროს ნაპირს მოადგა მეკობრეთა ნავი. მათი ხომალდი კი ნაპირიდგან მოშორებით იდგა ზღვაში. ჩემმა ქალმა ვერც კი შენიშნა, ეგრე მოეპარნენ და დაიჭირეს. საწყალმა ყვირილი მორთო, მის ღრიალზედ მეც მივირბინე; ვთხოვე მათ,

ვემუდარე, ვიტირე, მუხლებზედ დაუვარდი, არ შემობრალეს. რაღაც ურთიერთშორის მოილაპარაკეს, მერმე ერთი მოვიდა ჩემთან და მითხრა:

— ჩვენ სანადიროთ დავდივართ. შენი ქალი ჩინებული ნადირია; იმაში ჩვენ ბევრ ფულებს ავიღებთ. ვისაც მივყიდით, ჩვენთვის სულერთია, გასურს, შენვე მოგყიდით. მოხუცი ხარ პატივს გცემთ, ცოტას დაგჯერდებით, ერთი ტალანტის*) მეტს არ გამოგართმევთ.

— რას მეუბნებით! ჩემს ქალში მთელი ტალანტი მე გამოვიღო!

— როგორც გასურდეს, მეუბნებიან, ჩვენთვის სულერთია; მისი გასყიდვა სხვაგანაც შეგვიძლია; იმას ჩვენგან რომელიმე მეფე ანუ თავადი იყიდის. იმისი მშვენიერებისთვის ბევრს მოგვცემენ.

— მერა გზით თავი ვერ შევაბრალე. რა უნდა მექმნა! გავიქეცი უწინდელ ჩემს ბატონთან—ხორეისთან; იმისი მოსახლობა აი აქ არის, ახლო. უწინ მე იმისი მონა ვიყავი, მაგრამ თავი გამოვდისყადე, ეხლა მეთევზე ვარ. ვიცი, რომ მას ფულები უანგარიშო აქვს. ვფიქრობ, შეიწყალებს მოხუცს. უწინდელს

*) ტალანტი ჩვენს ფულზე უდრის 1300 მან.

თავის მონას. მივედი, ჩაუვარდი ფეხქვეშ, ვსთ-
ხოვე და ვემუღაღე.

— არ შემიძლია. მითხრა, ეხლა თავისუ-
ფალი ფული არა მაქვსო. პირი გაიბრუნა და
წავიდა. ისევ ზღვის პირად დავბრუნდი: მეკობ-
რენი მელოდნენ; რაკი დაინახეს, რომ მე ხელ
ცალიერი დავბრუნდი, მოუსვენს ნავს და გას-
წიეს. მე კი უგონოდ იქვე ჩავიკეცი. გონს
რო მოვედი, ვხედავ, ხომალდი ძლივსღა მოს-
ჩანს ზღვის ნისლში. ეხლა ყოველ დღე მოვ-
დივარ აქა და გავსცქერი ზღვას, სულ მასა
ვფიქრობ—ნეტავ არ დამიბრუნდება ჩემი ქალი,
ჩემი ანგელოზი

ბერიკაცი ისევ ატირდა.

— ძლიერ მებრალები, — უთხრა დიოგენმა,
მაგრამ რით გიშველო, არ ვიცი. მხოლოდ
ამას კი გეტყვი, რომ ტირილი საჭირო არ
არის, შენს ქალს ცრემლით ვერ დაიბრუნებ.
უმჯობესია თავის საქმეს ხელი მოჰკიდო, შრომა
დარდს გაგიქარვებს, შეგიძლია სხვა ქალი აი-
ყვანო, იშვილო. შეიყვარე ის თავისი ქალის
სანაცვლოდ და უკეთ შეიქნები.

— ბმადლობ კეთილო ადამიანო, ტკბილი
სიტყვისთვის, მაგრამ ჩემი დარდი ესეთი რო-
დია, რომ აგრე აღვიღად დაივიწყებოდეს.

ლიოგენი მოხუცს გამოეთხოვა და უკან გამობრუნდა. მას ხორეოს ბაღში უნდა გამოეკვლო, სადაც ხორეიც დაინახა.

ზოგჯერ ხორეი ღიოგენთან დადიოდა იმისი სწავლის მოსასმენად. ღიოგენი ხედავდა, რომ ხორეისთვის ძნელია იმისი სწავლის შესმენა, ხოლო უფრო ძნელია მისთვის ცხოვრების შეცვლა, რადგანაც მას თავისი სრმდიდრე სულზე უფრო უყვარდა.

ხორეიმ რომ ღიოგენი დაინახა, ესამოვნა და აღერსიანად მიესალმა:

— იცოცხლე, მასწავლებელო! ჩემთან შემოდი, ახალ სურათი გიჩვენებ.

ღიოგენი შევიდა, ხორეიმ სურათი უჩვენა. ღიოგენი ხედავს: დახატულია სამი ტიტველი ქალი, მათ გარშემო ყვავილები და პეპლები, შეხედვაც კი სამარცხვინო იყო. ხორეი ეუბნება:

— აბა ჩემო ღიოგენ, ხომ მშვენიერი სურათია? იცი რავდენი მივეცი მაგაშიდ! სულ ცოტა, მხოლოდ ოთხი ტალანტი.

ოთხი ტალანტი! ეჰ ხორეი, ხორეი! შენ ვერ შესძელ ერთი ტალანტის მიცემა მოხუცისთვის რომ მისთვის ტყვეობისაგან ქალი დაგებრუნებია ოთხს ტალანტს კი ამნაირ საძაგლობაში ხარ.

ჯავ. ეს სურათი რავდენიმე დღის შემდეგ ხომ მოგბეზრდება, ზედაც აღარ შეხედავ. მოხუცი მამა კი ეხლაც სტერის და ვერას დროს ვერ ინუგეშებს.

ასეთი უგულობის ნახვადიოგენს მეტად შეზიზღდა: მან კარგათ იცოდა, რომ ამნაირი ადამიანები ათასობით არიან, და თვითოეული მათგანი ღარიბთა ჩაგვრა-წვალებითა სცხოვრებს. დიოგენს სული შეუწყუხდა, ველარ მოითმინა და სიტყვა წარმოსთქვა.

— მაი, თქვენ, ვაი, მდიდარნო! ვუცქერ რა თქვენს სრა-სასახლეებს, ბაღებს, სურათებს, ძეგლებს, ოქრო-ვერცხლს და ძვირფას ძვლებს, ვხედავ თქვენს სათამაშოებს, თეატრებს, მათ გარშემო კი ვსჭვრეტ ათი ათას მშიერ და ვაციებულ ადამიანთ, რომელთა ყინვა სიცივისაგან თავშესაფარი არსით მოეპოვებათ, რადგანაც თქვენ მარმარილოს სრა-სასახლეებში სცხოვრებთ, მათ არა მოეპოვებათ რა თვისი სიტყვების დასაფარად, რადგანაც თქვენ რომ ფარჩა-ანბრეშუმებში ლაპლაპებთ; არა აქვთ რა კუქის გამოსაძლომე რადგანაც თქვენ ერთს ნადიმზე მნთან თქავთ-ხოლომე კვირეულ საზრდოს ათასეულთა. რა ცუდათ ელაპარაკობ, თქვენ ესე ვერას შეგასმენთ, როგორც კედელს. რას არ გავიღებ-

დი, რომ ერთი თქვენგანის მოღმობიერება მაინც შემედლოს.

— მოძღვარო, შენ ჩვენზედ ძლიერ უსამართლოდ ლაპარაკობ, შეეცილა ხორეი.

— ჩვენც მოგვაქვს სარგებლობა. აბა იფიქრე რავდენ ადამიანს საზრდოს ვაძლევთ სხვა და სხვა გამოგონებით, რავდენ სამუშაოს ვაძლევთ ხალხს. ჩვენ ხელსუფლებით მრეწველობას, ხელოვნებას და ვაჭრობას.

— ხორეი, ამაებს მე ნუ მეტყვი. შენ კარგათ იცი, რომ საშინელ ცეცხლზედაც, რომელიც სოფლებსა და ქალაქებს ანადგურებს, შეიძლება ცეცხლი იშოვნო და თავის ლამაზი ანთო მაგრამ მას არავინ ქველ მოქმედებად არ აღიარებს. დიახაც რომ გამოჰკვებთ მათ, ვინც შრომობს თქვენდა სასარგებლოდ, თქვენი მედიდურების და მცონარეობის დასაკმაყოფილებლად. მაგრამ გაიხსენე, ხორეი, რავდენი ადამიანია, რომელთაც არ შეუძლიათ თქვენს ჟინს ემსახურონ, რავდენი ადამიანი იხოცება სილატაკეში. გაიხსენე ის უბიწო ქალიშვილი, რომლისაგანაც შენი სურათი გადმოხატულია. შენ ამ სურათში უანგარიშო ფულებს ფლანგავ მაშინ, როცა ნახევარი ამ ფულით შეგეძლო სამუდამოდ დაგეხსნა გარყვნილობი-

საგან ის საცოდავი ქალიშვილი. რავდენი უმ
წეო ობოლნი საჭიროებენ მზრუნველობასა.
მითხარი, რავდენი ათასი ადამიანი გაჭივრება-
ში უნდა იყოს მხოლოდ მისთვის, რომ ერთმა
თქვენგანმა ყოველ წლოვით ასიათასობით ჰფლან-
გოს! თქვენ ვალდებული ხართ ჰქმნათ
სიკეთე, თუნდ მხოლოდ მისთვის, რომ თავი-
დან აიშორათ მძულვარება, რომელსაც ხალ-
ხში ნერგავს თქვენი უგუნურა ფლანგვა.
ბევრს, ძლიერ ბევრს ადამიანს, თუ გინდ პი-
რუტყვსავით იშრომოს, არ შეუძლია მოიპოვოს
თავის შეილებისათვის იმდენი პურა, რავდენსაც
თქვენ ძაღლებს აძლევთ საზრდოთ. დაფიქრდი
ამაზედ, ხორეი, და გონს მოდი!

IX.

**განკიცხვა პირობათნობისა და სხვათა
ბიწიერებათა.**

აგრე ჰკიცხავდა დიოგენი არა მარტო
უგულო მდიდრებს, არამედ ბევრს სხვებსაც,
ვისშიაც კი უსამართლოებას და ბოროტებას
დაინახავდა ხოლმე.

თვის სასაუბროდ ის არ ეძებდა რომელსამე განსაზღვრულ ადგილს, არც ითხოვდა რომ მისთვის სახლი ანუ სკოლა აეშენებინათ. გამოვიდოდა გზაზედ, ანუ მოედანზედ, ვისმეს შეხვდებოდა, გააჩერებდა, და საუბარს დაუწყებდა და რაიმე სასარგებლოს ეტყოდა. ამასობაში სხვებიც მოვიდოდნენ, შეგროვდებოდნენ მსმენელნი, დაუწყებდნენ მას კითხვას და ისიც ასწავლიდა მათ. ბატონი დიოგენისა, ქსენიადი ნებას აძლევდა მას, როცა სურდა, სხვაგან წასულიყო. დიოგენიც დადიოდა სხვა და სხვა ქალაქებში; მაგრამ ყველაზედ მეტად ის კორინთში და ათინაში ასწავლიდა. ათინაში ის ზამთრობით მიდიოდა, ზაფხულში კი კორინთში რჩებოდა. ის თავისთვის იტყოდა ხოლმე:

— მე თითქო სპარსეთის მეფე ვიყო, ზაფხულს ჩემი სამეფოს ერთ მხარეს ვატარებ, ზამთრობით კი მეორე მხარეს გადავდივარ.

ყველაზედ მეტად დიოგენს აღშფოთებდა პირფერობა და ფარისევლობა ხალხისა, და განუწყვეტლივ არიგებდა მას თავისი სულიერი ბიწიერება არ დაეფარა არც მორთული ტანთ-საცმელით, არც სიმდიდრით, არც ბატონობით და უფლებით ხალხსაზედა

და არცა ხარისხითა და სწავლითა.

მრთხელ დიოგენმა ახალგაზრდა კაცი დაინახა მდიდრულ და ბწყინვალე ტანთ საცმელში. მისი სახე ამპარტავნულად გამოიყურებოდა, ეტყოზოდა, რომ თავი დიდკაცად მოჰქონდა. მაგრამ მისი საუბრისაგან აშკარად გამოსჩანდა იმისი არარაობა და გარყვნილება. დიოგენი მივიდა მასთან და უთხრა: „როცა მე შენ დაგინახე და შემდეგ შენი სიტყვები ვისმინე, მე წარმომიდგა, ვითომ ჩემს წინ მშვენიერ ქარქაშისაგან, რომელიც ოქროთი და სპილოს ძვლით გაჭედლილია, ველამაც ჩლუნგი და ჟანგიანი ხმალი ამოიღო.“

ბერძნებს ჩვეულებათ ჰქონდათ: ლომის ტყავისაგან შეკერილ წარმოსასხამით დაესაჩუქრებიათ ის, ვინც კეთილი მოქმედებით საზოგადოებაში სახელს მოიხვეჭდა,

მრთხელ დიოგენმა დაინახა ერთი კაცი, რომელსაც, თუმცა შესანიშნავი არაფრით იყო, ლომის ტყავი ჩაეცვა, რომ ხალხისაგან პატივი მოეპოვებინა. დიოგენი მივიდა მასთან და უთხრა: „რისთვის არცხვენ ნიშანს სათნოებისას! არა იმან გაგამშვენიერა, შენ, არამედ შენ გასვარე ისა.“

იმ აღამიანთ, რომელნიც პატიოსნებაზე

ბევრს ლაპარაკობდნენ, ხოლო კი უპატიოსნოთ სცხოვრებდნენ, დიოგენი ჩანგურებს უწოდებდა: „ირაჟლუნეთ ხმა მალლა, ეტყოდა მათ, შიგნით თქვენ ცარიელნი ხართ და სარგებლო ბაჯ თქვენგან არავითარი არ არის“.

შალაქ ათინაში სცხოვრებდა კაცი მეტად ამპარტავანი, რომელიც თავის თავს წმინდანთ რაცხდა. მას სურდა, რომ ბიწიერთაგანი არავინ მიჰკარებოდა, — მათგან თავი დაეთარა. ადგა და თავის სახლზე წააწერა: „არა შემოვიდეს სახლსა ჩემსა ბიწიერთაგანი.“ ამ სახლის ახლო გაიარა დიოგენმა, გაჩერდა და წარწერას კითხვა დაუწყო. მას გარშემო შეგროვდა ხალხი და ელოდა, რას იტყვის იგიო. დიოგენმა ხმა მალლა, ყველას გასაგონათ წაიკითხა ეს წარწერა. შემდეგ მოუბრუნდა ხალხს და ჰკითხა:

— ნეტავ, თვით სახლის პატრონი როგორა შედის მანდო?

ნასწავლოთ, მესაკრავეთ და იმქადაგებულთ დიოგენი ჰკიცხავდა პირფერობისათვის; მან კარგათ იცოდა, რომ ისინი მეცადინეობენ არა ხალხის სასარგებლოდ, არამედ მიტომ, რომ უზრუნველ ჰყონ თავისი მდგომარეობა.

— თქვენ მესაკრავენო, ეტყოდა ისა თავ-

გადადებით ზრუნავთ; მასზედ, რომ თავისი საკრავები მოაწყობთ, გსურთ, რათა მათ გამოსცენ ხმა საამური, მაგრამ მასზედ სრულიად არ თქვამთ, რომ თავისი სული მოაწყობთ კეთილ მოქმედებისთვის.

ნასწავლთ ის ეუბნებოდა: თქვენ დიდის მეცადინეობით სწავლობთ რა უბედურება შეემთხვა რომელიმე უძველეს მეფეს თვის მოგზაურობის დროს, მაგრამ თავი და თავი ბიწიერებანი, რომელნიც დამიანებისათვის დიდათ მაინებელნი არიან, არ იცით. თქვენ დურბინდით იცქირებით მზესა და მთვარეზე, თვალს აღევნებთ იმათ მოძრაობას, ხოლო თვის ცხვირწინ ვერა დაგინახავსთ რა და ყოველ ფეხის ნაბიჯზე ბორძიკობთ. თქვენს გარშემო გაისმის ოხვრა და კვნესა ხალხისა, რომელსაც სიცივე და სიმშლილი სულს უხუთავს, თქვენ კი პლანეტებზე ეძიებთ მცხოვრებლებს,“

— მქადაგებელთ, ამბობდა ის, უყვართ საუბარი სამართლიანობაზე, ხოლო მართლად მოქმედება კი არა.

წარმართთა ღვთის მსახურების ჩვეულებებს ის რაცხდა პირფერობად, რის გამო ხალხს სასტიკად ჰკიცხავდა და დასცინოდა. ერთხელ ის ტაძარში შევიდა. მლოცველნი კერპის წინაშე

პირქვე მიწაზედ იყვნენ გაწოლილნი. დიოგენმა ხმა მალლა წარმოსთქვა:

მართიკ ვნახოთ, უეცრივ ღმერთი თქვენს უკან გამოჩნდეს, მაშინ ხომ შეგრცხვებათ.

მეორედ დიოგენი შეება ქურუმს, რომელიც ამტკიცებდა, რომ კერპი, რომელსაც ის მსახურებს, სასწაულთ მომქმედია. დიოგენი კი ეუბნებოდა, ტყუილი არისო. ქურუმმა ტაძარში შეიყვანა ის, უჩვენა მრავალი შემოწირული მსხვერპლი და უთხრა:

— შეხედე, რავდენი მსხვერპლი შემოსწირეს დიანა ღმერთს იმისი სასწაულთ მოქმედებისთვის, განკურნების და სხვა და სხვა თხოვნების აღსრულებისთვის! ნუ თუ ის არა მოწმობს მის ძლიერებაზე?

ამაზად დიოგენმა უპასუხა:

— ჩვეულება რო ჰქონდეთ აუსრულებელ თხოვნისთვისაც მსხვერპლი სწირონ, მაშინ უფრო ბევრი მსხვერპლი იქნებოდაო!

მართხელ დიოგენს ჰკითხეს: ხალხში ყველაზე უმშვენიერესი რა არისო? მან უპასუხა: უბრალოება და გულწრფელობა. გულწრფელი ადამიანი ყველასთან გულგახსნილია. ის თუ შეცდება, სხვანი მიეშველებიან, შეცდომას გაასწორებინებენ და ნუგეშს სცემენ.

გულჩახვეული ადამიანი კი თავის შეცდომას და ცოდვას თავისთვის ინახავს, რომელიც ღრღნის მის სულს, როგორც შინაგანი სენი, არავინ იცის, როგორ ჰკურნოს ისა, და ავით მყოფიც კვდება უშემწეოდ საშინელი ტანჯვით.

თვით დიოგენიც აგრე სცხოვრებდა ყველასთან გულგახსნით, დაჟარული არა ჰქონია რა. „დაე, ამბობდა ისა, მე რაცა ვარ, ყველა ხედავდეს, შეცდომაში მაინც აღარ ჩავარდებიან, და თუმც მაქებენ, ღირსი ვიქნები, მაძაგებენ და ისიც ღირსეული იქნება?“

ზარეგანი მორთულობა და გამშვენებება არ უყვარდა, ამიტომაც კოხტებს და პრანჭიებს მისგან ბევრჯერ მოხვდებოდათ ხოლმე.

მრთხელ მასთან მივიდა ახალგაზრდა ყმაწვილი. გასურნელოვანებული თმა-დახუხუჭებული, თითქო კეკლუცი ქალიაო, და დიოგენს რაღაც კითხა. დიოგენმა შეხედა და უთხრა: „არ შემოძლია პასუხი მოგცე, რადგანაც ვერ გამიგია ვინა სდგას ჩემს წინაშე — მაშაკაცი თუ დედაკაცი.“

მრთხელ დიოგენი შევიდა თავის ნაცნობთან და ნახა, როგორ იკაზმებოდა ის და იმშვენიერებდა თავის სხეულს. დიოგენმა ჰკითხა

მას: „ვისთვის შერები ამას“ თუმც მამაკაცებისთვის, შემცდარი ხარ, ამით მათ ვერ გააკვირვებ, და თუმც დედა-კაცებისთვის; მაშინ შენ გარყვნილებას ემსახურები.“

მართხელ შეკრებილებაში დიოგენთან მივიდა კაცი მეტად გასურნელოვანებული. დიოგენი მიუბრუნდა მას და უთხრა: „შენ ზრუნავ მასზედ, რომ შენს თავსა და ხელებს კაისუნნი სდიოდეს; უმჯობესია იმაზე იზრუნო რომ შენმა ცხოვრებამ არ გამოსცეს სიმყრალე ბიწიერებისა.“

მილაცამ დაცინვით დიოგენს აჩუქა ერთი შუშა სურნელოვანი ზეთი. დიოგენმა აიღო და მთელი შუშა ფეხებზედ დაისხა.

— რისთვის ჰქენ ესაო? ჰკითხეს. აბა რა უნდა მექნა? უპასუხა: თავზე რო ვადამესხა, სუნნი ზევით წავილოდა, მე კი ვერას ვიგრობდი, ეხლა კი სუნნი ფეხებიდგან პირდაპირ ცხვირთან ამოდისო.“

შველა ბიწიერებს ხალხისას. ჰკიცხავდა დიოგენი და ამბობდა: როგორც მონა ემორჩილებოდა ბატონს, ისე შინაური ადამიანი ემორჩილება თავის ვნებათა და ჰკარგავს უძვირფასეს საუნჯეს თავის სულისა — თავისუფლებას.

დიოგენი ხშირად მსჯელობდა ჰეშმარიტ

ბედნიერებაზედ და წესიერს ცხოვრებაზედ. ის მეტად სწუხდა, რომ ადამიანი, გონიერი ღვთის ქმნილება, გზა დაბნეულია, მან დაჰკარგა ხატება ღვთისა, აღარ ადამიანობს. ამ ჰაზრს ის ხშირად წარმოსთქვამდა ხოლმე.

მრთხელ, როცა ის გამოდიოდა საზოგადო აბანოდგან ვილამაც ჰკითხა.

— ბევრია იქ ხალხიო?

— ხალხი, ბევრია, მხოლოდ ნამდვილი ადამიანი კი არ შემხვედრიაო, უბასუხა დიოგენმა, მეორე ჯერ იმან გაიარა მოედანზედ და დაინახა, ხალხის გროვა, რომელიც ირეოდა ბაზარში; ყველა ჰყვიროდა, იგინებოდა, ვაჰრები მუშტრებს ატყუებდნენ, მდიდარნი ჰყიდულობდნენ არა საჭირო ნივთს და უბრალოდ ფულებს ფლანგავდნენ. დიოგენი გაჩერდა შუა მოედანზედ და დაიძახა: ხალხო, ჩემთან მოგროვდით!“ ხალხის გროვა გაექანა მისკენ და ირგლივ შემოერტყა მას.

— რისთვის მოსულხართ ჩემთან. ჰკითხა მათ დიოგენმა. — რა გსურთ ჩემგან? მე თქვენ კი არ გიხმობდით, არამედ ადამიანებს; და მათ კი თქვენს შორის ვერა ვხედავ.

მრთხელ კიდევ ასეც მოხდა: დღისით აიღო მან ფანარი და ქალაქის ქუჩებში დაიწყო

სიარული. დადის, ყველა ქუჩის კუნჭულში იცქირება, თითქო რასმეს ეძებსო. გააჩერეს და ჰკითხეს: რას ეძებ?— მან წყენით უპასუხა:— მე ვეძებ კაცს. მას შემდეგ ანდაზად არის შემოღებულნი; როცა უნდათ სთქვან: „იშვიათი კაცია, მეორეს მაგისტანას ვერც კი ნახავო,“ მასზედ იტყვიან ხოლმე: „ამისთანა კაცს დღისით ფანრითაც რო ეძებო, ვერ იპოვნი“.

როცა დიოგენს ვინმე დასცინებდა, ანუ შეაგინებდა, ის ხშირათ მოსწრებულნი სიტყვით მოუჭრიდა დაცინვას და თვით დამცინავს უკანვე უბრუნდებოდა მისი გინება. ერთმა ქაჩალმა მოედანზედ დიოგენს დაცინვა და გინება დაუწყო. დიოგენმა უთბრა:

მე სრულიად არ გიჯავრდები, მხოლოდ მეტად ვაქებ შენს თმებს მიტომ, რომ შენი უხეირო თავისაგან გაშორებულან.

ზევრ შემთხვევაში დიოგენი თავისი გამჭრიახობით და ჰკუთით ანცვიფრებდა ხალხს.

ერთხელ მას ჰკითხეს:— „ქვეყნიერებაზე ყველაზე უფრო მოსისხლე მხეცი რომელიაო“— მან უპასუხა: მთებში და ტყეში— ლომნი და დათენი, ხოლო ქალაქებში— მოიჯარადრენი და ჯაშუშნი,“

მრთხელდიოგენმა ერთს მდიდარს მოწყალება სთხოვა; მდიდარმა უარი უთხრა. ერთმა მაყურებელთაგანმა, რომელმაც იცოდა, რომ დიოგენს ხშირად ეუბნებიან უარს, ჰკითხა მას: — რით ახსნება ისა, რომ ზოგნი ადამიანნი კოჭლთა და გლახაკთ ღიხარულით მიაწვდიან მოწყალებასა, ხოლო ბრძენს კი უარს ეუბნებიანო? “

— უსათუოდ მიტომაო, — უპასუხა დიოგენმა, რომ ეშინიათ თვით არ გახდნენ კოჭლნი და გლახაკნი, მაგრამ ის კარგათ იციან, რომ ბრძენებად ვერასოდეს ვერ გახდებიან, და მიტომაო არ ებრალებათ ისინიო.

დიოგენი მდიდართან შევიდა, რომელსაც ღვინი ჰქონდა გამართული. დიოგენს დიდი აზარტაშით ღვინო მიაწოდეს. მან აიღო და იატაკზე დაღვარა. სახლის პატრონი და სტუმარნი მივარდნენ დიოგენს, ამოდენა ძვირფასი ღვინო მუქთად რისთვის გააოხრეო? დიოგენმა უპასუხა: მე რომ ის დამელია, მაინც დაკარგული იქნებოდა, და თან მეც მავნებდაო. ეხლა ის თუმცა კი დაიკარგა, მაგრამ ჩემთვის არა უვნია რაო.

ბერძნებს ჩვეულებათ ჰქონდათ: ვინც ჯი-რითში ანუ კრივში გაიმარჯვებდა, დაფნის

გვირგვინით დაასაჩუქრებდენ. ერთხელ დიოგენ-
მა შეკრებულებაში ამნაირი გვარგვინი დაიდგა
თავზე. ეს კანონის დაჩვეულების წინააღმდეგი
იყო და ბევრმა კიცხვა დაუწყო დიოგენს,
კანონს არ ემორჩილებოა.

სხვებს რისთვის ადგამთ გვირგვინებს, თუ
მე მიკრძალავთ მის ტარებასაო? ჰკითხა მათ
დიოგენმა.

— მიტომ, რომ შენ არავიზედ არ გაგიმარ-
ჯვიაო, — უბასუხეს მას.

— ნუ, თუ თქვენ არ იცით, რომ მეც გა-
მარჯვებული ვარ, — უთხრა დიოგენმა. — თქვენ
ჯირითებში და კრივში გამარჯვებულთ ასაჩუქ-
რებთ, მაგრამ იქ ხომ პატივის მოყვარებასა და
ანგარებისათვის იბრძვიან, მე კი უმძლავრეს
მტერზე გავიმარჯვე. მე თავის თავში დავამარ-
ცხე მონობა და თავისუფლება დავიპყარ; მე
ვსძლიე სირცხვილსა და წყრომასა; მოვერიე
სატკივართა, გაუმადლობასა და შიშსა; დასას-
რული, მე ვსძლიე საშინელსა და მიუკარებელ
მხეცს-ბოროტებას და ამპარტავენობას, მე გავი-
მარჯვე განცხრომასაზედა.

დიოგენის ბევრმა ამ გვარმა მოთხორობამა
დამოსწრებულმა სიტყვამ მოაღწია ჩვენ ღრომ-
დის. ჩვენ კი აქ მოვიყვანთ მხოლოდ რამდენსამე
მათგანს.

X.

როგორ დაიცვა დიოგენეა უდანაშაულო.

მრთხელ დიოგენი ხის ქვეშ იწვა, სიცხეს ემალებოდა, და ჩაფიქრებულიყო ცხოვრებაზე. დაინახა მასთან მიმავალი კაცი. პირველად დიოგენს ეწყინა, „ხელს შემოშლის ის ჩემს საყვარელ საქმეშიო.“ გაიფიქრა თავისთვის—და შერცხვა: რა უფლება მაქვს მე, სთქვა თავისთვის, —გავუჯავრდე, რომ ჩემთან სტუმარი მოდის? ნუ თუ სტუმარს შეუძლია იცოდეს, რომ მე ეხლა მასთან მუსაიფის სურვილი არა მაქვს? აჰ დიოგენო, დიოგენო, შეილო იცესისაო, შენებრ სულელს კიდევ ბევრი სწავლა სჭირია.

დიოგენი ხშირად ასე იმაგრებდა თავს, როცა კი რაიმე ცუდი აზრი მოუვიდოდა თავში.

ის კაცი ახლო მივიდა და მიესალმა. ეს გახლდათ კლინი, მდიდარი და ლოთი.

ამისთანა კაცებს ხშირად მოხვდებოდა ხოლმე მასწავლებლისაგან. დიოგენმა კარგად იცოდა, თუ რამდენ ცრემლად ღირდა მათი ქეიფი:

— როგორა სცხოვრობ, დიოგენო, ჰკითხა კლინმა.

— ასე, გვარიანად უპასუხა დიოგენმა.

— შე მსურს ცოტა ხნით შენთან დავსჯდე.

— ღაჯექ, თუმც სხვა საქმე არაფერი გაქვს.

— მართლაც არაფერი საქმე არა მაქვს; ეჰ, კინალამ დამავიწყდა. მაქვს პატარა საქმე: ქალაქის მოედანზე უნდა გავიდე.

— რისთვის?

— აქ დღეს ერთ კაცს, ყოვლად უმანკოს, დასასჯელად ასამართლებენ. იმისი ცოლი გუშინ ჩემთან იყო, ბრალდებულის დაცვა მთხოვა. მე იმ კაცს კარგად ვიცნობ.

— მაშ რაღასა ფიქრობ?

— სურვილი აღარა მაქვს, გუშინ შევპირდი, დღეს კი გადავფიქრე.

— როგორ თუ გადაფიქრე? როგორ თუ სურვილი არა გაქვს? ხომ დაილუპა ის საწყალი!

— ოჰ, დიოგენო, იცი, გუშინ მე ნაღიმზე ვიყავი ამხანაგთან, იქ მეტი დავლიე, ეხლა თავი ისე მაქვს გაბრუებული, თითქო ნათხოვარი ჩყოს, ჰაზრები ირევიან ეხლა აღარსად არ ვარგვარ. ოჰ, გუშინ მან ეგრე ღმობიერად მთხოვა, რომ თავი შემაბრალა. ორი პატარა ბაღლი თან მოიყვანა. მეუბნება, ესენი მაინც შეიბრალე, თუმც მამა დასაჯეს, მათხოვრობა უნდა დაიწყონო. ბაღლებმა გული ამოისკვნეს, დედას მიეკვრენ, — მეც კი ცრემლები მომეწია. დედა მეტად ლამაზი იყო. ხომ იცი, ადამიანი

სუსტია, მეც სიტყვა გადავუკარ... შენზეა დამოკიდებული მეთქი. ის კი გაჯავრდა. მშვიდობითო, მითხრა, ავათ ნუ მომიხსენიებო. ჩვენ კი, სჩანს, ასეთი ბედი გვექონია, უნდა დავიხოცოთო.

— რას ამბობ, კლინი, გონს მოდი! დაუყვირა დიოგენმა. ნუ თუ იმ დროს, როცა შენს წინაშე დედა ბავშვებითურთ სტიროდა, შენ ამისთანა საქმე გაიფიქრე?!

— ჰო, აბა, შენ გსურს ყოველ ქაშს მასწავლო, მე კი ეხლა მაგისტვის სრულიად არა მცალიან. წაეალ, გავისეირნებ. აქ მეგობარი მხატვარი მყავს; ისეთს სურათს მიხატავს რომ საუცხოვო რამ არის! არა გსურს, რომ შენც ნახო? წამოდი ჩემთან!

— არა ძმობილო, გმადლობ, შენ შემიშფოთე გული რომ ეხლა იმ ჯალაბობაზე ფიქრი ჩემი თავიდგან აღარ გამოდის. დაფიქრდი, კლინი, განა ხუმრობაა?

მდიდარი წავიდა, დიოგენი კი გამოურკვეველ ფიქრებში დარჩა; მტირალნი ბალონი მამისთვის მომუდარენი, თვალწინ უდგანან, მოსვენებას არ აძოევენ.

— აჰ, საბრალო, ფიქრობს, მოდი, წაეალ

და დავიცავ მას. ძალიან მსურს, რომ ვუშველო, მაგრამ მარტო სურვილი ბევრს ვერას გააკეთებს მსაჯულთ უფროსი არა ვარ, ნაცნობობა მათთან არა მაქვს, ზედაც არ შემხედვენ... არა, მაინც უნდა წავიდე, ვეცადო.

ლიოგენი წავიდა. გავიდა მოედანზე; გასამართლება ჯერ კიდევ არ დაწყებულიყო. დანახა ერთი მსაჯულთაგანი, მივიდა მასთან და სთხოვა ეამბნა, რაში მდგომარეობდა საქმე.

— ძლიერ მენანება ის კაცი, უპასუხა მსაჯულმა: — უბრალოდ იკარგება, დანაშაულობა კი ერთ კვერცხად არა ღირს.

— რა დანაშაულობა?

— სახელმწიფო ფულები ებარა შესანახად. მტკიცე ხასიათის კაცია, პატიოსანი, მფლანგველი როდია. ერთ კაცს შური ჰქონდა მისი და მონდომა იმისი დაღუპვა. მივიდა მასთან და სასამართლოდგან მიუტანა ყალბი ბარათი; რომელშიაც ნათქვამი იყო, რომ სახელმწიფო მოთხოვნრღებათათვის ფულები არის საჭიროო. იმანაც აიღო და მისცა, ხოლო ფულებმა ჩაიღუპის წყალი დალია. შემდეგ, როცა ხაზინა შეამოწმეს, ფულები დააკლდა, ამიტომ დაიჭირეს საწყალი და დღეს ასამართლებენ.

ლიოგენს ის საწყალი კიდევ უფრო შეეცოდა.

— რაც ძალი და ღონე შექვს, არ დაფხო-
გავ, — სთქვა თავისთვის. — ზოგჯერ, რაკი ლა-
პარაკს დავიწყებ, კარგათ მომდის ხოლმე.

მასამართლების დროც დადგა. ბრალ-
დებული სდგას, უშინია, სიტყვის თქმა არ
ძალუძს; გრძნობს, საქმე ცუდათ არის.

მსაჯულებმა საქმის გარჩევა დაიწყეს და
წესისამებრ გამოიწოდეს დამცველი.

— შინ წარმოსთქვამს სიტყვას დამნაშაის
დასაცველად?

დიოგენი წამოსდგა წინ და მსაჯულთ მიმართა.

— უუალო მსაჯულნო, — დააწყო მან, —
არის თქვენში სინიღისი? თქვენ გაღუბინე-
ბენ აღამიანს, ყოვლად უდანაშაულოს. შეხე-
დეთ, აი ცოლი მისი, ახალგაზდა დიასახლისი
თქვენ წინაშე სდგას, ბაღონი კი ტანთ საც-
მელზე ებლაუჭებიან, კარგათ შეხედეთ, ფერი
მთლად დაჭკარგვიათ!

მოედანზედ ხმაურობა შეწყდა, მსაჯულებ-
მა თავი ჩაღუნეს. დიოგენმა კი განაგრძო და
ყველა, უამბო, რაც ბრალდებულზე კარგი
რამ იცოდა, სახოვა, ემუდარა მსაჯულთ გა-
მოეჩინათ მართლ-მსაჯულება და შეეწყნარე-
ბინათ ისა. მართლაც და დიოგენის გრძნობით
სავსე სიტყვამ მსაჯულებზე დიდი გავლენა

იქონია. იმათი რკინის გული გააღბო და მოწინააღმდეგენი დაამარცხა. ისინი ერთი მეორეს შეეკითხვნენ, უმრავლესობა დამნაშავეის მომხრე აღმოჩნდა. უფროსმა მსაჯულმა გამოაცხადა, რომ ბრალდებული გამართლებულიაო.

ცოლი და შეილნი მიცვივდნენ მას ეხვევიან. ხალხი ხმაურობს. დიოგენი კი, რომლის წყალობითაც მოხდა ყოველივე ესა, გამოსცილდა ხალხის გროვას და წყნარი ნაბიჯით თავის ბინისკენ გასწია.

მანუსაზღვრელ სიხარულსა და თავისუფლებას გრძნობდა მაშინ იგი. იმ საღამოს ისეთი ბედნიერი იყო ის, რომ სხვა დროს არა ყოფილა.

XI.

დიოგენი და ვაქხილი.

მართხელ დიოგენი ქალაში წავიდა, რომელიც ზღვის პირად მდებარეობდა. მიდის დიოგენი ამ ქალაში და ხედავს: გზაზედ კაცი ზის, ლარიბულოდ ჩაცმული, და სავახშმოდ ემზადება.

ამ კაცმა გახსნა გულა, ამოიღო გამხმარი

პური, რალაც მცენარის ფესვები და ჭამა და-
ხწყო.

— რა სასწაულია!— ფიქრობს დიოგენი. კარ
გათ დაკვირვების შემდეგ მოაგონდა, რომ ეს
კაცი ათინაში უნახავს და კიდევაც იცნობს მას.

დიოგენმა იცოდა, რომ ამ კაცს აუარე-
ბელი სიმდიდრე ჰქონდა და მედიდურად სც-
ხოვრებდა. სახელიც მალე მოაგონდა და მიე-
სალმა.

— ზამარჯობა, ვაქხილო, ნუ თუ შენა ხარ ესა?

— მევარ, დიოგენო, მე ძლიერ კარგ დროს
შეგხვდი. ათინიდან შენთან მოვდივარ, მსურს
შენს სკოლაში შემოვიდე.

— მე სკოლა არა მაქვს.

— არა უშავს რა, მე გავხდები პირველი
შენი მოწაფე.

— ჩემგან რა უნდა ისწავლო? როცა მე
ათინიდან მოვდიოდი, შენ ბედნიერი და კმა-
ყოფილი იყავ ყოვლის მხრით.

— მჰ, დიოგენო, ის დრო წავიდა, ხედავ,
ეხლა გლახაკი ვარ; გთხოვ, მასწავლო, რო-
გორ შემიძლია კვლავ ბედნიერი გავხდე.

— სად გაჰქრა შენი სიმდიდრე! უბედურე-
ბა ხომ არ შეგემთხვა?

— არა, უბედურება არაფერი შემხვედრია,

ათი წლის განმავლობაში გავფლანგე ყოველივე, რაც კი მამამ დამიტოვა. სამაგიეროდ როგორ ვსცხოვრობდი! შენ კარგათ გახსოვს დიოგენო, ათინაში მე პირველი მდიდარი ვიყავი; მე მქონდა სახლები, მამულები, ქარხნები და საკუთარი ხომალდები; ხალხშიაც, სადაც მე ვსცხოვრობდი, რავდენი სურათი და ქანდაკება მქონდა, რავდენი ოქრო და ძვირფასი ქვები. მსახურნი და მონანი ყველა ჩემს ოცნებას ასრულებდნენ! რავდენი ადა შიანი შურით მიცქეროდა! მე ვტკბებოდი ყოველივე ამით და ჩემი სიმდიდრე მედიდურობას, დღესასწაულებს და ნადიმებს გადავადიე!

— რაკი ფულებს აგრე ფანტავდი, უთუოდ ბევრი მეგობარი შეიძინე?

— მეგობარი? დიახაც მყვანდნენ მაშინ, როცა მათთან ვქეიფობდი, ეხლა კი ყველა შემომმეცალა. შენ მაინც მიშველე, დიოგენო, მასწაელე, როგორ მოვიქცე?

— მე რა უნდა გავიკეთო, ვაქხილო? გსურს, რომ კიდევ დაგიბრუნდეს შენი სიმდიდრე?

— დიალაც რომ მსურს; განა ეს კი შესაძლოა?

— შეუძლებელი არაფერია, მხოლოდ რაკი აგრეა, მებრალეები: შენი გაბედნიერება საძნელოა.

— აბა მე ვინლა დამიბრუნებს ჩემს სიმდი-
დრეს?

— შრომით, ბეჯითობით, ზომიერი ცხოვ-
რებით ყოველივე მოიპოვება; ოქრო მიწაში
სძევს, მოსთხარე და იპოვნე.

მს კი აგრეა, დიოგენო, მაგრამ უბედურება
ისაა, რომ მიწის თხრა მე არ მიყვარს. თუ
გინდ რომ მოვინდომო, არ ვიცი. ყველა მუშა-
ობას შესწავლა უნდა. მე კი არაფერი არ მის-
წავლია.

— ვაშ სამსახურში შედრ სადმე, უსათუოდ
მოგცემენ ადგილს, რადგან საპატოო გვარისა ხარ.

— სად უნდა შევიდე, კარგს ადგილს არ
მომცემენ, ამისთვის ცოტაოდენი ცოდნა მაინც
არის საჭირო, მცირე ადგილი კი მე თვითონ
არა მსურს.

— მაშ ძლიერ მცირე პატოოსანი საშვალეებლა
დაგრჩენია არსებობისათვის ლუკმაპურის მოსა-
პოვებლად!

— მსე ყოველივე ვიცი, დიოგენ, მე სხვა-
სა გთხოვ; მასწავლე, ამნაირ მდგომარეობაში
როგორ გავხდე ბედნიერი, გაჭირებაში ბედნიე-
რად როგორ ვიცხოვრო; როგორ გავხდე ისე-
თი ღარიბი და თან ისეთი ბედნიერი, როგორც
შენ, დიოგენო!

— მე რომ ბედნიერი ვარ, ის მართალია, ვაქ-

ხილო, მაგრამ გაჭირებაში ბედნიერად ცხოვრება ძნელია; შენ გავიწყდება, რომ მე ღარიბი არა ვარ, მე ყველა მდიდრებზე უმდიდრესი ვარ, მიტომ რომ მე ყოველთვის მეტი მაქვს, ვინემ ვსაჭიროებ, მე არას დროს არაფერს ვსაჭიროებ, მე ისე ცოტა მჭირდება, რომ ყოველგან ვშო-ულობ მას, და არა დროს არა ვგრძ-ნობ საჭიროებას. აბა შემომხედე მე, რა ყოჩაღათ და ჯანმრთელად ვარ,—ეს მიტომ, რომ მე ცოტა მჭირდება! მე ვშველი მონებს სამძიმო სამუშაოში, რათა გადანარჩენი ძალა დავხარჯო.

მაქხიდმა გაკვირებით შეხედა დიოგენს.

— სხეული—განაგრძო დიოგენმა,—იარაღია ჩვენის სულის მოქმედებისთვის. თვალ—ყური უნდა ადევნო, რათა ის წესიერად იმყოფებოდეს. მაშინ სულიც უფრო ადვილად იმოქმედებს. ხოლო სამუშაო მას ბევრი აქვს. მეგობრის თანაგრძნობა მას შეეღობა. მეგობარს კი მაშინ შეიძენ, როცა არც შენ მისგან და არც ის შენგან არავითარ საჩუქარს არ მოეღობა. ეს ჩემთვის უფრო ადვილია, ვინემ სხვისთვის. ამიტომაც მე მყვანან მეგობარები, რომელნიც ნუგეშს მცემენ მე.

ის ყველა ეგრეა, დიოგენო, მაგრამ მე რომ

გიცქერ—ლობიოთი და ფესვებით იკვებები. მაზარას იცვამ და როგორც ამბობენ, პაწაწკინტელა უხვირო ოთახში სცხოვრებ.

— სამაგიეროდ აგარაკიცა მაქვს. ჩემთან თუ იცხოვრებ, საზატუნლო სახლი უფრო განიერი მაქვს. აქ ახლო, ზღვის პირად არის გამოქვაბული, ღამეს იქ ვათევ. ღამით იქ ყოფნა საუცხოვო რამ არის: ჰაერი მსუბუქია, ახლო ქალაში ბუღბუღები გალობენ, შორიდგან კი ღურჯათ მოსჩანს განუსაზღვრელი ზღვა. ქარისაგან აზვირთებულნი ტალღები განუწყვეტლივ ხმაურობენ, და რაღაც სევდიან სიმღერას დუდუნებენ. იქ კარგია, წავიდეთ, ლოგინიც რბილია, შენტვის ხმელ ფოთლებს გავშლი. სასაუზმოდ სტოლი ქვისაა, წავიდეთ.

მაქხიდი დაიქმუნა, მაგრამ სხვა გზა არა ჰქონდა; დაეთანხმა. და წავიდნენ.

მრთად დიდხანს ვერ იცხოვრეს. პირველ ღამესვე ვაქხიღმა ერთი წამი ვერ დაიძინა: გვერდიდგან გვერდზე ტრიალდებოდა და აგონდებოდა, თუ როგორ ტბილად განისვენებდა ის წინედ რბილს ბალიშებსა და ბუმბულებზედ.

დილას ადგნენ. უნდა ისაუზმონ. დიოგენმა ხილი დაჰკრიფა, გუდიდან პური

ამოიღო, თვითონაც სკამა და სტუმარსაც მი-
თვე გაუმასპინძლდა.

ვაქხიდმა გასინჯა, არ იამა. დიოგენი
გამოძღა, ვაქხიდი კი მხოლოდ ოხრავს
და უწინდელ სადილებს იგონებს. ვჰ, ფიქრობს
დიოგენი, ჩემი სტუმარი—მოწათვე აქ დიდხანს
ვერიცხოვრებს. ჩემი სწავლა მას არ მოეწონება.

მაინც დაუწყო საუბარი მის შესახებ, თუ
როგორ უნდა იცხოვროს მან ეხლა. მხოლოდ
იმისი მოწათვე ყურს არ უგდებდა, დიოგენმაც
თავი დაანება.

ზამოქვაბულის ახლო, სადაც დიოგენი
სცხოვრებდა, ზღვის პირად იდგა მეთევზის ქო-
ხი. მასში სცხოვრებდა მეთევზე ცოლითა და
სამი ქალით. დიოგენი და ვაქხიდი გამოქვა-
ბულიდგან გამოვიდნენ და ზღვის პირად წავი-
დნენ. მეთევზის ქალები ამდროს ქოხის ახლო
ისხდნენ და ბადეს აკერებდნენ. ვაქხიდმა დაი-
ნახა ისინი და ხვინტრიცის გუნებაზედ მოვიდა.

— ჩქარა წავიდეთ მათთან, მე მსურს ამ
ლამაზებს ახლოდგან უცქირო, — სთქვა მან და
თვალეები გაუბრწყინდა.

— ოჰ, გარყენილო ბებერო, იფიქრა დიო-
გენმა. — ჩემსავით ცხოვრებას შენ ვერ ისწავლი,
თუმც ამნაირი სისულელე არ მოგიშორებია.

ვაქხიდი ესაუბრა ქალიშვილებს, რომლების მამაც სახლში არ იყო, მერმე დიოგენს კორინთში წაჰყვა. დიოგენი თავის ბატონთან, ქსენიადთან მივიდა, ვაქხილმა კი ქალაქში დაიწყო ტანტალი.

სალამოს დიოგენი ისევ გამოქვაბულში დაბრუნდა. ვაქხიდი იქ იჯდა, მას ელოდებოდა, დიოგენი რომ დაინახა, წამოხტა, წინ მიეგება და მხიარულად უთხრა:

დიოგენო, შე თავის შესაქცევი საქმე ვიშოვე!

— რა ამბავია, რა საქმე?

— კორინთში შევხდი ერთს მდიდრის მონას. გავეცან და ბაასი დავიწყეთ. მან მიაშბო, რომ ის გამოგზავნა ახალგაზრდა ბატონმა ოთახის საშოგრად ერთი ღამით, — სურს ამხანაგებთან იქეიფოს. მონამ მთელი ქალაქი დაიარა და შესაფერი ოთახი ვერ იპოვნა. მე დავეხმარე და მოვიყვანე ამ მეთევზის ქობში. მამა იმათი სათევზაოდ წასულა სამი დღის ვადით. დედა და ქალები სიხარულით დაგვეთანხმენ; აი, გავაწყეთ საქმე. სამაგალითო მხიარულება გვექნება. წასრული დრო მოვიგონოთ!

— შშვიდობით, ვაქხილო, — წყენით უთხრა დიოგენმა; — ეხლა მე შენთვის საჭირო აღარა ვარ, ამ გზით ვერ გაუყვები. შენი ამხანაგი

აღარა ვარ. მენანება, რომ საზაფხულო სახლი წამართვი. ეხლა მე აქ მოსვლა შემრცხვება. მშვიდობით, ავით ნუ მომიხსენიებ.

ღა დიოგენი კორინთში დაბრუნდა.

XII.

ბაასი დიოგენისა ფილომედთან უკოჲისა და სიმდიდრის შესახებ

დიოგენი ჰკიცხავდა მდიდრებს იმათი მედიდურობისა და მცონარეობისაგამო; ისინი კი ჯავრობდნენ და ილტვოდენ მისგან, ხოლო დიოგენის ჭეშმარიტი სიტყვები სინდისს უღვიძებდა მათ, ისევ ბრუნდებოდნენ დიოგენტან და ხელახლა იწყებდნენ მასთან საუბარს.

ამგვარად მივიდა მასთან ერთხელ მდიდარი ფილომედონი. არა ერთხელ ესაუბრნა მასთან დიოგენს, და ზი, კიდევ მოვიდა იგი. მას სურდა დიოგენისთვის დაემტკიცებინა, რომ იმნაირნი მდიდარნი, როგორიც ის არის პატივისცემის ღირსნი არიან.

— ნუ თუ გგონია, დიოგენო, რომ ჩემი ცხოვრება მუქლად იკარგება?

— არ ვიცი, უპასუხა დიოგენმა; — მხოლოდ მე ვფიქრობ, რომ თვითოეული შავი მუშა, მაგალითად, წყლის მზიდავი, შენზედ მეტად ღირსია პატივისცემისა.

— რატომ? რისთვის? — უკმაყოფილოდ წამოიძახა ფილომედონმა.

— ნუ სჯავრობ, ფილომედონ. მე მაგით ვერ შემაშინებ; მე სიმართლეს გეუბნები, — განაგრძო დიოგენმა. — თუმცაღა შენ მეტად თავმოყვარე ხარ, შენს და მუშას შორის განსხვავებას მაინც დაინახავ. წყლის მზიდავი მეტად ღარიბია, და თქვენ, მდიდრებს გძაგთ; — ის მაინც ხალხს ემსახურება, სარგებლობა მოაქვს მისთვის. შენ კი აბა რა სარგებლობა მოგაქვს ხალხისთვის? შენს სახეზე მე გაჯავრების ნიშნებს ვხედავ; რისთვის? მაგას თავი დაანებე, სჯობია მეგობრულათ ვისაუბროთ, შენ ყოველ წლებით ხარჯავ არა ნაკლებ ორმოცი ტალანტისა, ეს კი დღიურად შეადგენს ას მანეთს.

მერე რაო? — გააწყვეტინა ფილომედონმა; — მე შენთვისაც ესევე მსურს, და თვით შენა ხარ დაშნაშავე, რომ არა გსურს ჩემი პურ-მარილით ისარგებლო; მე დიდხანია ჩემს სუფრაზე გიწვევდი, მაგრამ შენ მეტად თავმოყვარე ხარ და მუდამ უარს მეუბნები.

— არა, მე თავ-მოყვარე კი არა ვარ, ფილომედონ, არამედ მშვიდი ვარ, მე არა მსურს და არც შემიძლია გულისთქმათ ავყვე. მე ამნაირ ნდომათაგან თავისუფალი ვარ, და ჩემს თავისუფლებას არავითარ განძზე არ ჭავსკლი.

— ღიოგენო, თავის თავს მონად არც მე ვსცნობ. სიმდიდრე ჩემთან მოდის ისე, თითქო ციღან მზოცვივოდეს, მე მხოლოდ არ ვაძევებ მას ჩემგან, ვსტკბები მით, და მე ისეთივე თავისუფალი ვარ, როგორც შენა.

— ჩვენი შედარება შეუძლებელია. ყოველივე, რასაც შენ აოხრებ, ვისმე ხომ ერთმევა. მე კი არავისგან არაფერს არ ვიღებ.

— მაგრამ ჩემი შემოსავალი უფლებით მე შეკუთვნის.

— ძიდეც რომ გქონდეს უფლება ყველა ეს სიმდიდრე იუფლო, უბრალო სამართლიანობა მაინც მოითხოვს, ცოტა რამ ხალხსაც უნდა მისცე. რავდენ შელავათს, სარგებლობას და უფლებას გაძლევს შენ სიმდიდრე! რით უხდი შენ ხალხს, რომელმაც მოგცა ყოველივე ესა?

— შენც ხომ, ღიოგენო, ბევრს სარგებლობას იღებ ხალხისაგან. შენ რილათი უხდი?

ამაშიაც დიდი განსხვავებაა ჩვენს შორის. შეხედე რით ვსარგებლობ ხალხისაგან. მე ვსა-

ჭიროებ მხოლოდ მას, რომ ნება მომცენ ჰაერი ვისუნთქო, წმინდა წყალი ვსვა, და სიმშლით არ მოვკვდე, ამისთვის კი შენც იცი, რა ცოტა მჭირდება. ტანთსაცმელი მდიდრული არ მაცვია; მე დარწმუნებული ვარ, რომ ხალხი, მათ შორის ჩემი მეზობელნი, კორინთელნი, ნებას მომცემენ ვატარო ასეთი ტანთსაცმელი. თუმც ამ უკანასკნელ ტანთსაცმელსაც წამართმევენ, ტიტველი დავრჩები, და ჩემი სიტიტელის მხერას რომ ვერ აიტანენ, ჰირველი შემხვედრი დაფარავს ჩემს სხეულს რითმე, და მე ისევ შევიმოსები. თუმც სიმშლისაგან ვიქენ ტანჯული, თვით ჩემი დაბნედილი შეხედულობა სიბრალულს აღძრავს ხალხში, და გამომკვებავენ. ამაში მე დარწმუნებული ვარ, ამიტომაცა ვარ მოსვენებული, და თავის თავს სრულად უზრუნველ ყოფილად ვსთვლი. ამნაირ მყუდროებამდის რომ მიახწიო, ძლიერ ცოტა უნდა გქონდეს, ისე ცოტა, რომ თვითოეულ ღარიბს მეტი ჰქონდეს, ვინემ შენ, რათა უშრით არავინ გიცქერდეს. მხოლოდ მაშინ იქნები ზედნიერი. ეხლა დაეკითხე თავის თავს, ფილომედონო, რაებსა თხოულობ შენ ხალხისაგან? შენ ხომ კმაყოფილი არ იქნებოდი, ხალხი რომ შენც იმდენს გაძლევდეს, რავდენ-

საც მე. შენ მისგან ბევრად მეტს თხოულობ. ზოგმა მათგანმა ყანები უნდა მოგიხნას, ზოგმა ჯოგი უნდა გიმწყესოს, სხვებმა კი შენს ქარხნებში უნდა იმუშაონ, გიქსოვონ და გიკერონ ძვირფასი ტანსაცმელები ანუ ხალიჩები, რომელთაც ოთახებში ჰქენ და შემდეგ ფეხებითა სთელავ. შენ თხოულობ, რომ ხალხმა საჭმელი გიმზადოს, ვენახი გაგიშენოს, შენ კი იმისი წვნით თვრები. შენ თხოულობ, რომ წარმოდგენები გამართონ და შენი საყვარელი სიმღერები გიმღერონ... ერთი სიტყვით თხოულობ ყოველივეს, რაც კი გჭირდება, საჭიროება კი ბევრბ გაქვს! ყველა ეს სხვებმა უნდა მოგცენ. შენ კი გდიხარ და არაფერს აკეთებ, არაფერს, გარდა მისა, რომ სვამ, არშიყობ, გძინავს და ბრძანებლობ, და ყოველივე ამას ჩადიხარ შენი ორმოცი ტალანტის შემწეობით, რომელიც იმავე ხალხისაგან გაქვს აღებული. ხალხისადმი შენი მოვალეობა დიდი არის, ხოლო შენ მასზედ არც კი ფიქრობ. შენ უფრო მასზედ ფიქრობ, რა საჭმელებს მოგართმევენ დღეს სადილოთ.

— შენ, დიოგენო ვგონებ გავიწყდება, რომ ამაებს მე მიკეთებენ ანუ მონანი, და ამისათვის მე ვკვებავ მათ, ანუ მოჯამაგირენი, — და

მათ სასყიდელს ვაძლევ პირობისამებრ.

— აგრეა, მხოლოდ ნუ დაგავიწყდება, რომ შენ კი უშვრები მათ სიკეთეს, როცა ფულებს აძლევ, არამედ ისინი შენ, რომ შენთვის მუშაობენ. შენ მონებს თავის საკუთრებად სთვლი, მაგრამ ისინიც ხომ ადამიანები არიან, როგორც შენ, მხოლოდ ძალა ანუ გაჭირება ამორჩილებს მათ შენს ჟინს. მოჯამაგირენიც აგრე არიან, შენ გგონია, მოჯამაგირედ შენს შორის თავისუფალი პირობა მოქმედობს, რომლის ძალით შენ მათ აძლევ სასყიდელს, ისინი კი გაძლევენ თავის შრომის ნაწარმოებს. თავის თავს ნუ ატყუებ! ესეც მონობაა, მხოლოდ ნაცვლად მათრახისა, რომლითაც მონებს ამუშავებენ, აქ ფული მოქმედებს ჟული ხანდახან მათრახზედ უმწარესად იცემება. შენ უქმობის გამო მოგწყინდა, არსების პურის მოსაპოვებლად შრომა არ გჭირდება. ის მზა-მზარეულად გივარდება პირში, და შენც, მოწყენილობა რომ გაფანტო, რაღაცებს გამოიგონებ. შენი სურვილი მყისვე სრულდება და, რაკი ის მოგწყინდება, სხვა ახლებს გამოიგონებ. თუ კი როდისმე სინდისი გამხელს, წაუყრუებ და თავის გასამართლებლად ამტკიცებ, რომ შენი გამოგონებანი ხალხისთვის სასარგებლონი არიან;

შენ ერთი ხელით ლუბავ და რყენი ხალხს, ხოლო მეორე ხელით კი ვითომ სიკეთეს ანიჭებ მას, მაგრამ იმნაირს, რომელსაც არავინ არა გთხოვს. ნეტავ რას იზამ, რომ რაიმე შემთხვევით იმისთანა მდგომარეობაში ჩავარდე, შენი ხელით დაგჭირდეს პურის მოპოვება? ეს ხომ შესაძლოა ყველას შეხვდეს. რას იზამ მაშინ? ხომ თითის განძრევაც არ შეგიძლია უმოწონოთ. მოიფიქრე ყველა ამათ შესახებ და გადასწყვიტე, ვის მოაქვს მეტი სარგებლობა არა მარტო ხალხისთვის, არამედ თავისთვისაც: შენ თუ უბრალო წყლის მზიდავს?

XIII

**უფლება და მოვალეობა ადამიანისა თა
ვისი საზოგადოებისადმი.**

ფილომედონი მეტად ჩაფიქრდა, როცა დიოგენის სიტყვები მოისმინა, შემდეგ ისევ საუბარი განაგრძო. როცა ადამიანები გრძნობენ, რომ იმათ სიმართლეს ეუბნებიან, და არ იციან რა უპასუხოთ, ხშირად ნაცვლად პასუხისა გაიძახიან: შენ კი რაღა ხარ? რისთვის არ შვრები მას, რასაც ამბობო? ფილომედონიც ასე მოი-

ქცა. როცა დიოგენმა დაუმტკიცა მას, რომ წყლის მზიდავი მასზედ უფრო სასარგებლოა, იმან დიოგენსა ჰკითხა:

— შენ თვითონ რად გსურდა ყოფილიყავი? წყლის მზიდავად თუ იმნაირ მდიდრად, როგორც მე ვარ? დიოგენმა უპასუხა:

— არც ერთი, არც მეორე, მიტომ რომ მე კმაყოფილი ვარ თავისი მდგომარეობით.

— მეც ხომ შემძლია თავისი მდგომარეობით კმაყოფილი ვიყო; რატომ მითითებ მზიდავზე და მირჩევ მისგან მაგალითი ავიღო; თვითონ შენ კი მას არა ბაძავ. არც შენ მოგაქვს ხალხისთვის სარგებლობა: არც მხატვარი ხარ, არც ხელოვანი, არც მეცნიერი და არცა მხენელ-მთესველი. არავიათარ სამსახურში არა ხარ, შვილებიც არა გყვანან, მაშასადამე, ამ მხრითაც უსარგებლო ხარ. თავს რილათი იმართლებ?

— თუ რა სარგებლობა მომაქვს მე, ამ შემთხვევაში ამაზედ შემდეგ ვილაპარაკოთ. ეხლა მხოლოდ ამას გეტყვი, რომ ჩემი და შენი შედარება შეუძლებელია; მე ჩემ მეზობელ კორინთელთაგან და სხვა ბერძენთაგან, აგრეთვე ყველა ქვეყნის ხალხისაგან მხოლოდ ერთსა ვთხოულობ, რომ ცხოვრების ნება მომცენ ისე, როგორც მე ვუშლი მათ

ცხოვრებას. ამაზედ მეტს არას ვთხოულობ, მიტომ, რომ მე არაფერი არა მაქვს. ადგილ-მამული არა მაქვს, არც სხვა რამ შემოსავალი, და ამიტომაც არ ვსაჭიროებ ძლიერთა მფარველობასა.

— ძარგი მაგრამ შენი სამშობლო ქალაქ სინოპის არავითარი ვალი არა გაქვს?

— არავითარ განსხვავებას სინოპსა და კორინთს შორის, სადაც ეხლა ვცხოვრებ, მე არა ვხედავ. სადღაც ხომ უნდა დავგდებულვიყავ, და ის, რომ სინოპში დავიბადე, და არა ათინაში, ანუ რომში, უბრალო შემთხვევა არის.

— მაგრამ შენ ხომ სინოპში იზრდებოდი და სწვალობდი, მაშასადამე ცოტაოდენი სარგებლობა მაინც მიგიღია მისგან.

— სასარგებლო შეგვიძლია უწოდოთ მხოლოდ კარვს აღზრდას, მე კი არ შემიძლია ამითი დავიკვებო. იმან მე კინალამ დამლუბა, ნამდვილი აღზრდა მე ათინაში მივიღე—ჩემი მასწავლებელი ანტისტენისაგან, მაგრამ ისიც ხომ ათინაში სანახევროდ მშიერი იყო, ასე რომ ამისთვისაც არავისთანა ვარ დავალებული; ყველაზედ მეტად ვალდებული ვარ ჩემი საკუთარი გამოცდილებისა.

— შენი მშობელნი და წინაპარნი ხომ სი-

ნოპელნი იყვნენ, ასე რომ შენ მთლად სინოპს ეკუთვნი; შენ წევრი, ანუ მოქალაქე ხარ იმ საზოგადოებისა, ამიტომაც მას შეუძლია მოითხოვოს შენგან ასრულება სხვა და სხვა მოვალეობისა.

— არა, ეს აგრე არ არის. ის, რომ ჩემი წინაპარნი სინოპის მოქალაქენი იყვნენ, არ მავალებს, მეც იგივე ვიყო. ადამიანი არა დაბადებით ხდება მოქალაქედ, ანუ წევრად რომელიმე საზოგადოებისა, ბუნებით ადამიანი ყველა თავისუფალია, დამოუკიდებელი და თანასწორი, მხოლოდ დაბადებიდანვე მას ერთი მოვალეობა აქვს—თანაგრძნობა ურთიერთისადმი. წევრად, ანუ მოქალაქედ რომელიმე განკერძოებული საზოგადოებისა ის ხდება მხოლოდ მაშინ, როცა იგი ამ საზოგადოებისაგან თხოულობს რაიმე სარგებლობას, როდესაც ის შედის მის მფარველობის ქვეშ. მე მფარველობას არ ვეძებ, არაფერს არა ვთხოულობ არავითარ საზოგადოებისაგან, და ამიტომაც თავს არ ვუწოდებ 'მოქალაქედ' სინოპისა, არც ათინისა, და არცა სპარტისა, მე მოქალაქე ვარ მთელი ქვეყნისა.

— მთელი ქვეყნის მოქალაქეობა რასა ნიშნავს?

— ეს ნიშნავს იმისთანა კაცს, რომელიც, როგორც მე, არავითარ განკერძოებულ საზოგადოებას არ ეკუთვნის, არამედ მთელ ქვეყანას თვის სამშობლოდ სთვლის და ყველა ადამიანს—თავის თანამემულედ, ანუ თავის ძმად, თუ გინდ დიდი განსხვავებაც იყოს მათ შორის ბუნებით, ენით, ანუ სხვა და სხვა ცხოვრების ჩვეულებით. ამნაირი კაცი თავის მოვალეობადა სთვლის ყველას უშველოდ, ვინც კი საჭიროებს მის შემწეობაში და თუმც არ შეუძლია დაეხმაროს, თანაგრძნობას მაინც არ მოაკლებს. ის ცდილობს დაიხსნას კაცი განსაცდელისაგან, როცა ხედავს გზა დაბნეულს, და უხარია მასთან ერთად, ვინც ცხოვრებით კმაყოფილია.

მრუ შორწმუნეობა, პირფერობა, ანგარება და სხვა ბიწიერებანი ჩვენგან განუშორებელია, როცა ჩვენ რომელიმე განსაკუთრებულ საზოგადოებას ვეკუთვნით, და გვეშინია სახელი არ გაგვიტყდეს საზოგადოებაში, და მონურად ვასრულებთ მრავალ ამის უგუნურ ჩვეულებას. რაც ამ საზოგადოებაში მალალ სათნოებათ ითვლება, ის გონების სამსჯავროს წინაშე უკანასკნელ ბიწიერებად გვეჩვენება ის, ვისაც ერთი საზოგადოება ანუ სახელმ-

წიფო ძეგლს უდგამს, მეორე სახელაწიფოს ისტორიაში შთამომავლობის გასაკიცხად გარდაიცემა, როგორც კაცი ბოროტი და არაწმინდა.

მხოლოდ მარტო მოქალაქეს სრულიად ქვეყნიერებისას შეუძლია ყველა ადამიანს ერთნაირად თანაუგრძნოს, ყველას სამართლიანად მოეპყრას; მისი მხურვალე გული პირფერობას და კერძობობას არ ემორჩილება, არამედ კაცობრიობის სიკეთისათვის მძლავრად სცემს. მისი გულ მოწყალება მთელ ბუნებას ეფინება. სიყვარულით უცქერს; ის წყაროს, რომელიც მას წყურვილს უკლავს, ხეს, რომლის ჩრდილოს ქვეშაც განისვენებს; ვინც უნდა მივიდეს მასთან, რა თემისაც უნდა იყოს, ყველა მისი თანამემამულეა, და ამასთანავე, თუმც გულს გაუხსნის, მეგობარიც არის.

პგეთი ადამიანი დაჩვეულია, გარდა უსაჭიროებისა, ყოველივე უარყოს, რაიცა სხვა ადამიანთ, მცონარეობით და მედიდურობით გარყვნილთ, აუცილებელ საჭიროებად მიაჩნიათ. ამიტომაც ამნაირ კაცს ყველგან ეადვილება ცხოვრება, და ის არავისთვის სამძიმო არ არის. აი, ვის ვუწოდებ მე მთელი ქვეყნიერების მოქალაქედ, და ვცდილობ თვითონაც ამნაირი გავხდე.

შენ და შენბ მსგავსი ადამიანი მე უსარგებლოდა მთელიან; მაგრამ ამაში თქვენვე ხართ დამნაშავე, მე მხოლოდ მიტომ მთელით უსარგებლოდ, რომ თქვენს პატივმოყვარეობას ვერ ვაქებ, თქვენს სულელობაში მხარს არ გაძლევთ და არ გირჩევთ იმ გზით სიარულს რომელიც თქვენი დამლუბველია. უგუნურნო და უმეცარნო დაფიქრდით: ნუ თუ მე თქვენთვის თვით ამ განკიცხვით სარგებლობა არ მომაქვს?

XIV

ლიოგენი და ალექსანდრე მაკედონელი

— ლიოგენი უკვე მოხუცებული იყო, როდესაც მაკედონის ტახტზედ ავიდა გამოჩენილი მეფე ალექსანდრე, შვილი ფილიპესი. ახალგაზრდა მეფე მეტად კარგი მეომარი იყო და მყისვე საომრად გაემგზავრა. მას დაებადა აზრი მთელი ქვეყნის დაპყრობისა, რათა მარტო იმეფოს მასზედ. ამ განზრახვით შეჰკრიბა კარგათ შეიარაღებული ჯარი და გაემგზავრა. ომში ძლიერ გაიმარჯვა. ქალაქებს ზედაზედ იმორჩილებდა და ყველას შიშის ზარსა სცემდა. ყველაზედ უმაღლეს მას

დაემორჩილნენ ათონის და კორინთის მცხოვრებნი.

როცა ის კორანთს მოუახლოვდა, სადაც დიოგენი სცხოვრებდა, მრავალნი კორინთის სწავლულნი და ბრძენნი მიეგებნენ მეფეს თაყვანის ცემით და შეამკეს ის სხვა და სხვა ნაირი სიტყვებითა, რათა მოეგოთ იმისი გული.

ალექსანდრეს ბევრი ჰქონდა გაგონილი დიოგენზე და ელოდა, რომ ისიც მივიდოდა მასთან თაყვანის საცემად; მაგრამ, რადგანაც დიოგენი არ საჭიროებდა მეფის წყალობას, არც მივიდა მასთან.

დიოგენი ბალში ხის ქვეშ განისვენებდა, მზე კი ათბობდა მის მოხუცს, მაგრამ ჯერ ისევ საღს სხეულს; ის ტკბილადა სთვლემდა, უეცრად იგრძნო, რომ ვილამაც მზე დაუჩრდილა. თვალები გააღო და თვის წინ დაინახა მშვენიერი ყმაწვილი, ამალით გარ-შემორტყმული. მდიდრულ ჩაცმულობაზე და მეფურ მორთულობაზე იცნო, ვინც იდგა მის წინაშე, მაგრამ სრულიადაც არ შეკრთა. ის ისევ იწვა, ალექსანდრეს უცქერდა და ელოდა, რას ეტყვის მას ეს მოულოდნელი სტუმარი.

— შენა ხარ დიოგენი, რომელზედაც საბერძნეთში ასე ბევრი განსაცვიფრებელი ამბები

გავიგონე?—ჰკითხა ბოლოს ალექსანდრემ.

— ღიახ, მე გახლავარ ის დიოგენი. შენ კი, უთუოდ ალექსანდრე ხარ, შვილი შილიპე მაკედონელისა.

— ღიად, გამოიცან.

— რა გნებავს ჩემგან, ხელახლად ჰკითხა დიოგენმა.

— მე გელოდი შენა, ვფიქრობდი ჩემთან სტუმრად მოხვიდოდი, რაკი არ მოხველ, მე თვითონ გნახე.

ალექსანდრე ფიქრობდა, რომ დიოგენი ამნაირი პატივისცემისთვის მადლობას მოახსენებდა მას, მაგრამ დიოგენმა არა უპასუხა რა. მაშინ ალექსანდრემ განაგრძო:

— არ შემიძლია რითიმე გემსახურო? ითხოვე, რაცა გსურს; ყოველივეს, რაც ჩემს მფლობელობაშია, შეგისრულებ. დიდებულ ბრძენთ ღრმა პატივსა ვსცემ!

— თუმცა გსურს სამსახური გამიწიო, — უპასუხა დიოგენმა, — მზიდგან ჩამომეცალე, ნუ მიჩრდილაგ მის სინათლეს და სიცხოველეს; ის სასიამოვნოდ ათბობს ჩემს სხეულს.

ალექსანდრე განცვიფრებით ჩამოეცალა, იმისი ამაღაც ჩამოდგა, და ელოდა ბრძენის კადნიერ პასუხისთვის მეფის რისხვას. მაგრამ

ალექსანდრე არ გაჯავრებულა, მხოლოდ მის სახეზედ გამოიხატა მოწყენა და დიოგენს ჰკითხა:

— ნუ თუ ამაზედ მეტი არა შემიძლია რა შენთვის გავაკეთო?

— მეტი მე შენგან არაფერი მინდა, — უპასუხა დიოგენმა. ალექსანდრემ ხელი გაუშვირა დიოგენს და უთხრა:

— მშვიდობით! მე კი ჩემი აღთქმა უნდა შევასრულო, აღარ დავუშლი მზეს გაგათბოს.

შემდეგ მეფე მიუბრუნდა თავის ამალას და უთხრა:

— წავიდეთ, აქ მეტრ საქმე აღარაფერი გვაქვს!

ალექსანდრე წავიდა და თან მხლებლებიც გაჰყვენ. გზაზე ის ჩაფიქრებულ იყო, არას ამბობდა, ამაღა კი ხმამაღლა აცხადებდა უკმაყოფილებას დიოგენის მოქმედების შესახებ და შფოთავდა მისი კადნიერებისგამო. უეცრად ალექსანდრე მიუბრუნდა მათ და უთხრა:

— ღაჩუმდით, და იცოდეთ, მე რომ ალექსანდრე მეფე არ ვიყო, დიოგენობას ვისურვებდი.

ალექსანდრე მეტად ჰკვირნი კაცი იყო და კარგათ გაიგო დიოგენის სიტყვები. ის მიხვდა, რომ იმისი სიმდიდრე და ძლიერება

დიოგენს ვერას მისცემდნენ, — დიოგენი არამც თუ შურით უცქერის მას, არამედ თავის თავს მასზედ უმდიდრესად და უძლიერესად სთვლის, მიტომ რომ მას არაფერი სჭირდება; — დიოგენი რომ სთხოვდა, ჩამომეცალე, მზეს ნუ მიჩრდილავო, არა მარტო ეს სთხოვა, არამედ მას უნდოდა ამითაც ეთქვა, რომ მეფური დიდება და ყველა ეგრედ წოდებული საქმენი, მედიდურობით განაკეთნი ჭეშმარიტის მზის სინათლეს ჩრდილავენო.

შოველივე ეს გაიგო ალექსანდრემ და ჩაფიქრდა; მაგრამ თავმოყვარეობა და მისწრაფება დიდებისადმი ისეთი ძლიერი იყო მასში, რომ დიოგენის სიტყვანი უნაყოფოდ დარჩნენ.

ალექსანდრემ მაინც მოისურვა ერთხელ კიდევ ენახა დიოგენი, და ღამე მივიდა მასთან მარტოდ მარტო. მას სურდა დიოგენი დაეჯერებინა, რათა გაჰყოლოდა მას ომებში. ამისთანა შესამჩნევი ბრძენი ჩემს ამაღას მეტად გაამშვენიერებს, — ფიქრობდა ალექსანდრე, ამას გარდა ის დიდს სარგებლობას მომიტანს მე მით, რომ სიმრუდე სძაგს და ყოველ ღროს სიმართლეს დაუფარავად მეტყვისო.

და აი, ერთხელ კიდევ მოვიდა იგი დიოგენთან მარტო, უძალოთ, და თხოვნა დაუწყით თან გაჰყოლოდა. მაგრამ დიოგენმა კარგათ იცოდა, რომ სასახლეში ის დაჰკარგავს მას,

რაც მისთვის აგრე ძვირფასია—თავისუფლებას, და გადაჭრით უთხრა უარი.

— მეტად მწყინს, უპასუხა ალექსანდრემ, — შენ ჩემი განზრახვის სისრულეში მოსაყვანად ბევრს მიშველიდი.

— რაში მდგომარეობს შენი განზრახვა?

— ჩემი სამშობლო, მაკედონია, ვიწროდ მეჩვენა. საომრად მივდივარ, მსურს დავიპყრო მთელი საბერძნეთი, მცირე აზია, სომხეთი, მიდია, ინდოეთი, ერთი სიტყვით, მთელი დედამიწა და მარტომ ვიმეფო მასზედ.

— თუ შენთვის მაკედონია ვიწროა და ახლო ბელ ქვეყნების დასაპყრობად მიდიხარ. მთელ ქვეყანას რომ დაიპყრობ, მაშინ ხომ ისიც ვიწროდ მოგეჩვენება, და მოისურვებ მზესა და მთვარემდის კიბე აღმართო, რათა ისინიც დაიმორჩილო.

— არა, შეუძლებელი რისთვის უნდა ვისურვო, ჩემი განზრახვა კი შესაძლებელია.

— შენ ახალგაზდა ხარ, ჭკვიანი და მამაცი. ჯარიც ადვილად გემორჩილება, ადვილი შესაძლებელია, ყველა სამეფონი დაიპყრა; მაგრამ სთქვი, შემდეგ როგორ უნდა მოექცე მათ?

— ამაზედ მე კიდევაც მოვიფიქრე: უღაბურ ადგილებში ავაშენებ ახალქალაქებს და სოფლებს, მათ შევაერთებ მოხერხებული გზებითა, მოვიზიდავ ხალხს იმ ადგილებიდან, სა-

სადაც ბევრი არიან; ყველა ჩემ ქვეშევრდომთ მივცემ ახალ და უმჯობეს კანონებს. რათა ყველას მართვა-გაგება გამიადვილდეს, ჩემს სამ ფლობელოს შუა ადგილას ავაშენებ დიდ ქალაქს, რომელიც ჩემი სატახტო იქნება. ამნაირად მე დავამყარებ წესიერებას და ყველა კარგათ იცხოვრებს. მე ვგრძნობ, რომ ამაების შესასრულებლად ძალა და ნიჭი მაქვს ღმერთებიდგან მომადლებული.

— დიდხანსა ფიქრობ აგრე იმეფო? ჰკითხა დიოგენმა.

— არ ვიცი, მაგრამ რა, თუმცა აღრე მოვკადები, ჩემს საქმეს განაგრძობენ ჩემი მემკვიდრენი, თუ ღირსნი იქნებიან ამისა თუნდაც რომ ჩემი სიკვდილის შემდეგ ყოველივე ჩემი განზრახვა ჩაიფუშოს, მე მაინც უკვდავი სახელი და დიდება დამრჩება.

— შენ, ალექსანდრე, გსურს დაიმორჩილო რამდენიმე ასი მილიონი, ეს ხომ ადვილი არ არის; რავდენი კაცის სისხლის დაღვრა მოგინდება, სანამ ამას შეასრულებდე, ნუ თუ ამაზედ არ გიფიქრია?

— მართლა რომ ცოდვაა, ბევრი კაცი დაიღუპება, მაგრამ მე ეს ვერ შემაფერხებს. ხალხი ნაყოფიერია, ისევ გამრავლდება.

— მხედავ, რომ შენ გამსქვალული ხარ ცხარე სურვილითა, და შენი დაჯერება მე არ შე-

მიძლია. მაგრამ დაგარიგებ კი: ნუ დაგავიწყდება, რომ ყველანი როდი გემადრიელებიან, არა მედ ბეჭრნი კიდევაც გწყევლიან და გკიცხავენ; ისიც ნუ დაგავიწყდება, რომ უკანასკნელი შენი მონა ისე გრძნობს მწუხარებას და მხიარულებას, როგორც თვით შენ, და შენ მთელ შენს მეფურ დიდებაში ისეთივე უძლოური ხარ, როგორც იგი. გახსოვდეს, რომ საჭიროა მხოლოდ ერთმა შენ მხედართაგანმა ისარი გტორცნოს, ან ერთმა მოსამსახურეთაგანმა სასმელში შხამი ჩაგიწვეთოს, რათა მტვრად იქცეს ყოველი შენი განზრახვა შენ გარს გახვევთან პირმოთნენი. ისინი შენ ღვთაებრივ დიდებას გიძღვნიან ხოლმე და ის წამი, როცა შენ დაიჯერებ, რომ შენ მართლა უმეტესი ხარ, ვინემ უბრალო მომაკვდავი, იქნება წამად შენის დაღუპვისა.

ალექსანდრე გულმოდგინედ უსმენდა დიოგენს, რომლის სიტყვებმა მაზედ საშინლათ იმოქმედეს. მას სურდა სამაგიეროდ გადაეხადა ბრძნისთვის, და ნაღვლიანად, წამოიძახა:

— ნუ თუ მე არაფრით შემიძლია გემსახურო, დიოგენო?

— მე არაფერი მჭირდება. მაგრამ შენ თვითონაც იცი, შენს სამეფოში რავდენი გაჭირვებულია, თუმც გსურს მასიამოვნო, შეამსუ

ბუქე, რავდენათაც შეგიძლია, იმათი გაჭირვებული მდგომარეობა

— ლიოგენო, შენ ბედნიერი ხარ, რომ არაფერი გჭირდება, მაგრამ ჩემი მეგობრობა მაინც მიიღე!

— მაპატიე, ალექსანდრე, მაგრამ მე არ შემიძლია არ ვითხრა ის, რასაც ვფიქრობ. მეფეს არ შეუძლია ვისიმე მეგობარი გახდეს და არც შეუძლია მეგობარი იყოლიოს.

— ლიოგენო, შენთან თუ ცოტახანს კიდევ დავრჩი, ვგრძნობ, რომ სამუდამოდ შენს ქონში დავიცდი შენთან საცხოვრებლად. მაგრამ ქვეყნისთვის ერთი ლიოგენიც საკმაოა;

— ეს არ ვიცი, მაგრამ ეს კი დაბეჯითებით ვიცი, რომ ორ ალექსანდრეს შორის ქვეყანა უთუოდ დაიღუპება.

— შენ მართალი ხარ, მოხუცო, მშვიდობით! და ისინი სამუდამოდ განშორდნენ ერთმანეთს.

XV

მოხუცებული და სიკვდილი ლიოგენისა.

ლიოგენი მოხუცდა და სიკვდილის მოახლოვებას გრძნობდა. მას არაუდროს არ შინებია სიკვდილისა და მის მოსვლას გულმაგრად ელოდებოდა.

ხანდახან მოწათენიებასებოდნენ მას სიკვდილის შესახებ და ჰკითხავდნენ ხოლმე, ემი-

ნია თუ არა მას სიკვდილისა. ამაზედ მათ დიოგენი უპასუხებდა; როგორ შეიძლება კაცმა სიკვდილს შეუშინდეს, როცა ის არავის და არასდროს არ უნახავს?

დამშვიდებით იტანდა დიოგენი ზოგიერთების მუქარას, რომელნიც ზოგჯერ მის მოკვლას განიზრახავდნენ.

ერთხელ ქალაქ ათინის მმართველმა კადნიერი პასუხისთვის დიოგენს ხმალი მოუქნია და თან შეჰყვირა: „მე შენ მოგკლავ“!

დიოგენმა მშვიდათ უპასუხა: „შეგიძლია მომკლა, მხოლოდ ამით ვერავის ვერ შეაშინებ, მიტომ რომ მორიელს ანუ რომელიმე ქვემძრომს, გინდ შხამიან მცენარესაც შეუძლვან ესე შეასრულოს“

როცა დიოგენი მეტად მოხუცდა და დაუძლურდა, ერთი მისი მოწაფეთაგანი, რომელმაც კარგათ ვერ გაიგო იმისი სწავლა-მოდღერება, ურჩევდა დიოგენს დაეტოვებინა უბინაოდ ცხოვრება და მოხუცების დროს მაინც დამშვიდებით ეცხოვრა თავის მეგობრის სახლში. „ძლივს მიზანს მივუახლოვდი, ნუ თუ ეხლა, როცა ასე ცოტალა დამრჩენია, შენ გასურს, შევჩერდე და მთელი ჩემი ცხოვრების ნაშრომი დაველუპო“.

შილამაც, რაკი იმისი სიღარიბე და უსახლკარობა დაინახა, ჰკითხა:

— მოგიფიქრნია მასზედ, თუ ვინ უნდა დაგმარხოს?

ღიოგენმა უპასუხა:

— იმან, ვისაც ჩემი ბინა მოუხდება.

მრთხელ ღიოგენმა გაიგონა, რომ ერთი კაცი სწუხდა იმის შესახებ, რომ თავის სამშობლოში სიკვდილი არ მომიხდებო.

ღიოგენმა დაცინვით უთხრა მას:

— სულელო, ნუ თუ შენთვის სულ ერთი არ არის, რომელ ორმოშიაც გაიხრწნება შენი სხეული?

— როცა დაინახავდა, თუ როგორ ამკობდნენ გარდაცვალებულის სხეულს, სცხებდნენ სუნთან ნელ საცხებელთ და ასხურებდნენ სხვა და სხვა სუნნელოვანი რამეებით, ღიოგენი ამბობდა.

— საკვირველი ხალხია, სიცოცხლეში, როცა ჯანმრთელი სხეულია საჭირო, ისანი ჰქანცავენ მას თავდაუჭერლობითა და სხვა და სხვა ნებათა დელოვითა როცა კი მოკვდებიან, და სხეულიც მათთვის არაფრად გამოსადეგია, ცდილობენ, სამუდამოდ შეინახონ ისა.

მრთხელ ღიოგენსა ჰკითხეს, როცა ის მოკვდება, რა უნდა უყონ იმის სხეულს? მან უპასუხა:

ახლოს ჯოხი დამიდევით, რათა მტაცებელი ნადირთ მოგერება შემეძლოს.

— მაშინ შენ ხომ ვერას იგრძნობ, როგორ შესძლებ ჯოხის მოხმარებას?

— მაშ რაღას მეკითხებით? თუმც ვერას ვიგრძნობ, სულ ერთი არ არის ჩემს სხეულს რასაც უზმენ? თუგინდ ძაღლებმაც შესჯამონ, ჩემი სიკვდილი იმათ მაინც მოუტანს სარგებლობას, თუ ვინიცობა იმათაც აღარ მადირსეს

ეს წყალობა, მაშინ მე დამმარხავს მზე, ქარი და წვიმა. რომელი მეფე იქნება, რომ ამნაირი დიდება არ შეეშურდეს.

დიოგენმა ღრმა მოხუცებულობამდის იცოცხლა. ოთხმოცდა ათი წლისა იყო, როცა გარდაიცვალა.

მრთხელ, დილით, დიოგენის მოწაფენი, ჩვეულებისამებრ, იმის ბინაზე მივიდნენ. ის თავის წამოსასხამში გახვეული იწვა და თითქო ეძინა. მოწაფენი განცვიფრდნენ, რომ დიოგენს ამდენი ხანი სძინავდა, რაიცა მას არასდროს არ მოსვლოდა. ცოტა დააცადეს, ბოლოს წამოსასხამი გადახადეს, და მათდა სამწუხაროდ მასწავლებელი მკვდარი დახვდათ. მათ ისე მტკიცედ სწამდათ მასწავლებლის სულის ძლიერება, რომ ურთიერთ შორის ამბობდნენ, ვითომც მასწავლებელი თავის ნებით მოკვდა, ე. ი. მხოლოდ მიტომ, რომ აღარა სურდა მეტი ეცოცხლაო.

იმისი სხეული დაასაფლავეს კორინთში და ზედ დაადგეს ბრინჯაოს ძეგლი წარწერით: დრო და ჟამი სჭამს ქვასაცა და ბრინჯაოსაც ხოლო სიტყვანი შენნი, დიოგენო, დაშთებიან უკუნისამდე. შენ ხალხს ასწავებდი სიკეთეს, რომელსაც ისინი თვით შესძლებენ მიაღწიონ, შენ მათ უჩვენე საშვალებანი მშვიდი და მხიარული ცხოვრებისა.“

გამოკიდა და ისუიდება ძმ. თავართქილაძეთა
წიგნის მალაზიის გამოცემა შემდეგი წიგნები:

1, ვეფხისტყაოსანი 22 სურათ. კარგს ქალ.	80 კ.
იგივე მდარე ქალაღდზედ	70 „
მშკენიერს ყდაში	1 მ. 20
2, ალი-ფაშა თავდგირიძე	10 „
3, ჩხუბი ერთი კვერცხისათვის	3 „
4, ანდერსენის ზღაპრები I წიგნი	10 „
5, ციხე, სურათებიანი წიგნი	5 „
6, ანდერსენის ზღაპრები II წიგნი	10 „
7, ა. ცაგარლის თხზულებანი I წიგ.	50 „
8, დემონი, სურათებიანი წიგნი	10 „
9, მარგარიტა გოტიე	40 „
10, ქალები	20 „
11, კნ. ნ. ორბელიანის ლექსები	50 „
12, საჩუქარი	5 „
13, მოლაღატე ძმა	10 „
14, ზღაპრები და არაკები	10 „
15, ჩვენი დროის ეროვნება	10 „
16, ანუკა ბატონიშვილი	10 „
17, საბერძნეთის ბრძენი დიოგენი და სხვა და სხვა.	10 „